

MEDIA- LUKU- TAITO SUOMESSA

Kansalliset mediakasvatuslinjaukset

Opetus- ja kulttuuriministeriö

Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2019:37

Teksti: Saara Salomaa & Lauri Palsa,
Kansallinen audiovisuaalinen instituutti

Ulkoasu: Samppa Ranta / Punavuoren Folio Oy
Kansi: Tommi Tossavainen / Kansallinen audiovisuaalinen instituutti

ISSN 1799-0343
ISBN 978-952-263-673-7

SISÄLTÖ

ESIPUHE	5
TIIVISTELMÄ	7
1 JOHDANTO	9
2 VISIO	13
3 TAVOITTEET JA TOIMENPIDE- EHDOTUKSET	14
TAVOITE 1. KATTAVA MEDIAKASVATUS	14
TAVOITE 2. LAADUKAS MEDIAKASVATUS	16
TAVOITE 3. SYSTEMAATTINEN MEDIAKASVATUS	18
4 MEDIAKASVATUKSEN NYKYTILA	20
4.1 SUOMALAISEN MEDIAKASVATUKSEN VAHVUUDET	20
4.2 MEDIAKASVATUKSEN ARVOT JA PERIAATTEET	21
4.3 MEDIAKASVATUKSESSA HUOMIOON OTETTAVIA KEHITYSTRENDEJÄ	23
4.4 MEDIAKASVATUKSEN HAASTEET	26
4.5 MEDIAKASVATUKSEN MAISEMA	30
4.6 ERILAISET TOIMIJAT MEDIAKASVATUKSEN KENTÄLLÄ	32
4.7 MEDIAKASVATUS KANSALLISISSA LINJAUSASIAKIRJOISSA	45
5 LINJAUSTEN TOIMEENPANO	46
5.1 LINJAUSTEN TOIMEENPANO VALTIONHALLINNOSSA	46
6 SEURANTA	52

LIITE 1: VALMISTELUPROSESSI	53
LIITE 2: VERKKOKYSELYYN VASTANNEET ORGANISAATIOT	55
LIITE 3: ALUEELLISIIN SUUNNITTELU- TYÖPAJOIHIN OSALLISTUNEET	56
LIITE 4: LINJAUSLUONNOKSESTA LAUSUNEET TOIMIJAT	57
LÄHTEET	59

ESIPUHE

Median merkitys ihmisten elämässä on ollut jo pitkään suuri ja se jatkaa edelleen kasvuaan. Oppiminen, työ, yhteiskunnallinen vaikuttaminen, itseilmaisuus, identiteetin rakentuminen, palveluiden käyttäminen ja yhteydenpito ihmisten välillä tapahtuvat jatkuvasti ja enenevässä määrin arjessamme medioiden välityksellä. Hyvin- ja pahoinvointi niin yksityisten ihmisten kuin yhteiskuntienkin tasolla on yhä useammin kytköksissä mediaan ja tulee näkyväksi median kautta.

Medialukutaidosta on tullut kaikille tärkeä kansalaistaito, joka osaltaan edistää ihmisten ja yhteisöjen mahdollisuuksia elää merkityksellistä, hyvää elämää. Siksi on arvokasta, että Medialukutaito Suomessa -linjaukset kohdistuvat yhdenvertaisesti kaikkiin ihmisryhmiin.

Viime vuosien aikana medialukutaidon tarve on nostettu usein esille yhteiskunnallisten uhkakuvien yhteydessä. Tällaisia ovat esimerkiksi disinformaation ja demokratiavastaisuuden systemaattinen ja kohdennettu levittäminen, vihapuheen sekä median välityksellä tapahtuvan seksuaalisen häirinnän yleistyminen ja yksityisyyden sekä tietosuojan loukkaukset. On ymmärretty, että medialukutaitoiset ihmiset kykenevät paremmin suojaamaan itseään edellä mainituilta uhkilta. Mediakasvatuksella on kuitenkin laajemmat tavoitteet. Mediakasvatuksen tavoitteena on ensisijaisesti edistää ihmisten halua ja valmiuksia toimia aktiivisesti ja vastuullisesti mediakulttuurissa ja vahvistaa näin toivottuja tulevaisuuden suuntia. Mediakulttuuri voi sisältää myös monia negatiivisia piirteitä, ja mediakasvatuksen keinoin voidaan tukea ihmisten ja yhteiskunnan edellytyksiä aktiivisina toimijoina pelkän reagoinnin sijasta.

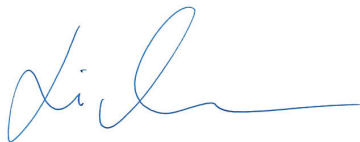
Medialukutaito on enemmän kuin käytännön keinojen omaksumista medioiden ymmärtämiseen ja tuottamiseen. Medialukutaito kytkeytyy vahvasti yleisiin ihmisenä kasvamisen, luovuuden, kriittisen ajattelun, sivistyksen sekä yhteiskuntaan ja kulttuuriin kuulumisen kysymyksiin. Laadukas mediakasvatus onkin avainasemassa, jotta medialukutaitoa voidaan kehittää ja oppia monipuolisesti yhdessä, myös eettiset näkökannat huomioiden. Par-

haimmillaan mediakasvatus lisää ihmisten välistä ymmärrystä ja yhteenkuuluvuutta, antaa välineitä osallisuuteen sekä vähentää polarisaatiota yhteiskunnassa ja yhteisöissä. Tavoitteena on myös herättää yksilöiden tietoisuus ja halu omaehtoiseen uuden oppimiseen. Tämä itsekasvatuksen ajatus on erityisen tärkeä aikuisten ja ikäihmisten medialukutaidon kehittämisessä.

Suomalaisella mediakasvatuksella on jo pitkät perinteet, ja 2020-luvulle tultaessa mediakasvatuksen toteuttajien joukko on entisestään laajentunut. Poikkisektorinen ja monialainen yhteistyö on välttämätöntä, jotta medialukutaitoa edistävät opetus, tutkimus sekä muut toimenpiteet ja tukipalvelut voivat tavoittaa kaikki ihmiset Suomessa.

Medialukutaidon edistäminen on opetus- ja kulttuuriministeriön koko hallinnonalaa vahvasti läpäisevä teema, ja se on laajentunut edelleen myös muille yhteiskunnan ja hallinnon alueille. Medialukutaidon kehittyminen ja oppiminen edellyttävät monipuolisia ja laaja-alaisia toimia. Hyvät kehittämistoimet ottavat huomioon kaikki ihmisryhmät yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon näkökulmista.

Yhteistyö on suomalaisen mediakasvatuksen menestystekijä, jonka voimme havaita myös tässä esitettyjen linjausten laatijoiden monipuolisuudesta. Linjauksien valmisteluprosessissa on ollut eri vaiheissaan mukana yli sadan organisaation edustajia. Haluammekin kiittää lämpimästi kaikkia mukana olleita tahoja. Medialukutaidon edistäminen on Suomessa yhteinen asia.

Li Andersson
OPETUSMINISTERI

Hanna Kosonen
TIEDE- JA KULTTUURIMINISTERI

TIIVISTELMÄ

Medialukutaito Suomessa on vuonna 2019 julkaistu opetus- ja kulttuuriministeriön (OKM) medialukutaitopolitiikka ja mediakasvatuksen kansallinen linjausasiakirja. Asiakirja päivittää ja laajentaa aiempia, vuonna 2013 julkaistuja medialukutaidon kulttuuripoliittisia suuntaviivoja¹.

Päivittämistarpeen taustalla ovat vaikuttaneet erityisesti mediakulttuurissa tapahtuneet muutokset sekä mediakasvatuksen laajentuneet kohde-ryhmät. Myös hallitusohjelmassa² nostetaan esiin mediataitojen tarve läpi elämänkaaren, aina lapsista senioreihin.

Linjausten visiona on, että Suomessa jokaisen ihmisen mahdollisuudet kehittää medialukutaitoaan paranevat.

Suomalainen mediakasvatus on 2010-luvun aikana laajentunut huomattavasti: medialukutaidon edistämisen tarve on tunnustettu yhä useammalla alalla ja erityisesti aikuisten mediakasvatukseen on saatu paljon uusia avauksia. Laaja toimijajoukko toteuttaa, kehittää ja tukee mediakasvatusta joko pääasiallisena tehtävänä tai osana muita tehtäviään.

Medialukutaito Suomessa -linjaukset pyrkivät selkeyttämään mediakasvatuksen toimijakenttää ja kuvaamaan suomalaisen mediakasvatuksen vahvuuksia, arvoja ja periaatteita. Lisäksi nostetaan esiin kehittämiskohteita sekä niihin vaikuttavia yhteiskunnallisia, kulttuurisia ja teknologisia kehitystrendejä.

Mediakasvatuslinjaukset sisältävät kolme päätavoitetta, joiden mukaan Suomessa tehdään

- kattavaa mediakasvatusta
- laadukasta mediakasvatusta
- systemaattista mediakasvatusta.

¹ OKM (2013a). Hyvä medialukutaito: Suuntaviivat 2013–2016.

² Hallitusohjelma. 2019. Osallistava ja osaava Suomi – sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävä yhteiskunta.

Linjauksissa esitetään useita tavoitteiden saavuttamista tukevia toimenpide-ehdotuksia.

Medialukutaito Suomessa on tuotettu osana poikkihallinnollista media-politiittista ohjelmaa. Vuonna 2018 Valtioneuvoston periaatepäätöksessä³ tuotiin esiin tarve päivittää medialukutaidon linjaukset. Opetus- ja kulttuuriministeriö antoi helmikuussa 2019 Kansalliselle audiovisuaaliselle instituutille (KAVI) toimeksiannon linjausten päivittämisestä. KAVI toteutti linjausten valmistelun yhteistyössä OKM:n kanssa sekä poikkihallinnollisessa ja -sektoriaalisessa yhteistyössä mediakasvatuksen alan toimijoiden kanssa.

Linjausten valmistelussa hyödynnettiin mediakasvatuksen nykytilaa ja tulevaisuutta koskevaa verkkokyselyä (n = 58), tuloksia seitsemässä eri kaupungissa järjestetyistä mediakasvatuksen suunnittelutyöpajoista sekä professorihaastatteluja. Osana valmistelua tehtiin katsaus mediakasvatusta käsitteleviin linjausasiakirjoihin eri hallinnonaloilta.

Linjaukset tukevat mediakasvatuksen kehittämistyötä sekä toiminnan suunnittelua. Toimenpide-ehdotusten toteuttamiseen voivat osallistua muun muassa ministeriöt, virastot, kunnat, järjestöt, yhdistykset, säätiöt, yritykset ja oppilaitokset sekä muut yhteisöt. Mediakasvatuksen kansallisten linjausten toimeenpano edellyttää eri toimijoiden välistä yhteistyötä ja keskustelua.

³ Valtioneuvosto. (2018). Periaatepäätös mediapolitiittisesta ohjelmasta.

1 JOHDANTO

Käsillä oleva ”Medialukutaito Suomessa. Kansalliset mediakasvatustilinjat” on Kansallisen audiovisuaalisen instituutin (KAVI) ja opetus- ja kulttuuriministeriön yhteistyössä laatima ja opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisema kansallinen linjausasiakirja. Linjausten kohderyhmänä ovat laajasti medialukutaitoja ja mediakasvatusta edistävät, tukevat, tutkivat ja toteuttavat toimijat kaikilla yhteiskunnan sektoreilla. Linjat on valmisteltu vuoden 2019 aikana poikkihallinnollisesti ja laajassa sidosryhmäyhteistyössä.

Hallitusohjelmassa⁴ medialukutaidon edistäminen liittyy lasten ja nuorten osallisuuden ja toimijuuden tukemiseen yhteiskunnassa sekä väärän tiedon leviämisen ehkäisyyn. Lisäksi lapsia tulee auttaa suojautumaan ja käsittelemään verkossa kohtaamiaan ongelmia. Tämän lisäksi ikäihmisten kykyä käyttää sähköisiä palveluita tulee edistää. Medialukutaidon merkitys on nostettu aiempaa vahvemmin esiin myös Euroopan unionin tasolla, sillä ensimmäistä kertaa direktiivitasolla (2018/1808 EU) on asetettu jäsenvaltioille velvoite medialukutaidon edistämiseen.

Medialukutaidot ovat kaikille kuuluvia kansalaistaitoja. Yhteiskunnalliset kysymykset esimerkiksi mobiiliin mediateknologian arkea läpäisevästä läsnäolosta, sosiaalisesta polarisaatiosta, palveluiden ja kuluttamisen digitalisoitumisesta, ilmastonmuutoksesta sekä disinformaatiosta ja propagandasta ovat myös korostaneet medialukutaitojen tärkeyttä nyky-yhteiskunnassa. Julkisessa keskustelussa medialukutaidolle asetetaan jopa kohtuuttomia odotuksia ja sen toivotaan ratkaisevan monimutkaisia yhteiskunnallisia ongelmia. On tärkeää osata rajata odotuksia ja priorisoida toimintaa. Parhaimmillaan mediakasvatus on vain osa positiivista kehitystä, eikä se tee tarpeettomaksi muita yhteiskunnallisia toimenpiteitä ja rakenteita.

Yhteistyön merkitys korostuu, kun mediataitojen tarve leviää yhä laajemmin osaksi arkielämää. Yksikään mediakasvatusorganisaatio tai -toiminta ei

⁴ Hallitusohjelma. 2019. Osallistava ja osaava Suomi – sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävä yhteiskunta.

sellaisenaan vastaa jokaisen ihmisen tarpeisiin. Jotta toimintaa voidaan mielekkäästi laajentaa, tarvitaan oman asiantuntemuksen rajojen tuntemusta sekä taitoa verkostoitua muiden toimialojen kanssa. Käsillä olevat linjaukset pyrkivätkin korostamaan yhteistyön tärkeyttä sekä tukemaan prosesseja, joissa mediakasvattajat tarjoavat rohkeasti asiantuntemustaan monialaiseen ja poikkisektoriseen yhteistyöhön, jonka tavoitteena ihmisten medialukutaitojen kehittäminen.

Sekä medialukutaito että mediakasvatus käsitetään linjauksissa laajasti. Medialukutaidon määritelmistä on keskusteltu paljon ja aihetta tutkittu, mutta yleisesti hyväksyttyä yleistä määritelmää ei ole esitetty⁵. Medialukutaidon ohella käytetään myös muita käsitteitä, kuten mediasivistystä, mediataitoja tai monilukutaitoa. Näissä linjauksissa medialukutaidot kattavat kaikenlaiset median parissa toimimisen taidot ja mediaan liittyvän ymmärryksen sekä oman mediatuottamisen taidot⁶. Mediakasvatus puolestaan kohdistuu kaikenlaisiin medioihin ja medialukutaitoihin sekä kaikkiin kohderyhmiin, niin lapsiin, nuoriin kuin aikuisiinkin⁷. Kasvatuksella viitataan tässä yhteydessä sellaiseen suunnitelmalliseen toimintaan, jonka tavoitteena on lisätä medialukutaitoa⁸. Käytännön tasolla mediakasvatusta ei ole kuitenkaan mielekäästi erottaa muusta kasvatuksesta ja vuorovaikutuksesta. Mediakasvatuksella edistetään laajasti yleisiä kasvatustavoitteita, kuten yleistä ihmisenä kasvamista, sosioekonomista, sukupuoleen ja ikään liittyvää sekä etnistä yhdenvertaisuutta, ja käsitellään eettisiä ja moraalisia teemoja. Medialukutaidon edistäminen nähdään laajasti, ja se kattaa sekä välittömän vuorovaikutuksen, esimerkiksi kouluopetuksen, että yleisen tietoisuuden lisäämisen esimerkiksi viestinnän avulla. Mediakasvatustutkimus ja mediakasvatuksen opetus ovat myös mediakasvatustoimintaa. Mediakasvattajat toteuttavat kasvatustehtävänsä sekä suoraan toimintaan osallistuvien kanssa että välillisesti, esimerkiksi täydennyskouluttamalla eri alojen ammattilaisia tai tukemalla vanhempia ja muita kotikasvattajia mediakasvatuksessa. Ammattilaisten kouluttaminen onkin yksi keskeisistä mediakasvatuksen edistämisen kysymyksistä, ja muun muassa mediakasvatuksen laajempaa huomioimista opettajien ja kirjastoalan ammattilaisten koulutuksessa on peräänkuulutettu jo pitkään⁹.

⁵ Palsa & Ruokamo (2015).

⁶ Martens (2010); Potter (2013); Palsa & Ruokamo (2015).

⁷ ks. esim. Mertala & Salomaa (2016); Tuominen ym. (2016); Rasi ym. (2016). Kohderyhmien sisältä voidaan edelleen tunnistaa tarkemmin määriteltäviä kohderyhmiä, joiden mediakasvatukseen liittyy omia erityispiirteitään. Tällaisia ovat esimerkiksi pienet lapset ja ikäihmiset.

⁸ Buckingham (2019); Kupiainen & Sintonen (2009).

⁹ Ruokamo, Kotilainen & Kupiainen (2016); OKM (2012).

Edellinen kansallinen medialukutaitopoliittikka oli kulttuuripoliittinen ”Hyvä medialukutaito. Suuntaviivat 2013–2016” -asiakirja, jonka päivitys käsillä olevat linjaukset ovat. Linjausten päivitystarve todettiin vuonna 2018 Valtioneuvoston periaatepäätöksessä mediapoliittisesta ohjelmasta¹⁰. Päivitystarpeen taustalla vaikuttivat mm. muutokset mediakulttuurissa¹¹. Esimerkiksi mobiili mediankäyttö on viime vuosina yleistynyt huomattavasti, samoin televisiosisältöjen katselu tilausohjelmalveluista ja pelisisältöjen seuraaminen reaaliaikaisena suoratoistona. Jatkuvasti kehittyvän teknologian, kuten tekoälyn ja algoritmien, yhä kohdennetumpi hyödyntäminen haastaa sekin mediakasvatuksen. On kuitenkin huomioitava, että vaikka mediakulttuuri muuttuu jatkuvasti, eivät perinteisemmät median käytön tavat, kuten radion kuuntelu, elokuvissa käyminen tai lehtien lukeminen, ole kadonneet. Mediakasvatuksessa onkin huomioitava yhä laajemmin ihmisten monipuolistunut mediankäyttö.

Mediapoliittisen ohjelman yhteydessä todettiin myös tarve laajentaa mediakasvatusta uusille kohderyhmille, joista nimettiin aikuiset ja erityisryhmät. Keskeisin muutos linjausten päivityksessä onkin se, että ne kohdistuvat nyt tasavertaisesti kaikkiin ja kaikenikäisiin ihmisiin Suomessa. Kohderyhmien laajetessa mediakasvattajilta tarvitaan uudenlaista mielikuvitusta ja luovuutta. Yhdessä on ratkaistava, kuinka mediakasvatustoiminta tehdään niin houkuttelevaksi ja avoimeksi, että se tavoittaa nekin ryhmät, jotka eivät ole oppivelvollisia, tai ne, joilla on oppimiseen liittyviä haasteita. Samalla lasten ja nuorten mediakasvatuksen edistäminen on edelleen vähintään yhtä tärkeää ja ajankohtaista kuin ennenkin. Yhteistyötaitojen lisäksi toimijoilta tarvitaan vahvaa omien alojen erityisosaamista.

Medialukutaito Suomessa -linjaukset tekevät näkyväksi niiden laatimiseen osallistuneiden tahojen käsitystä suomalaisesta mediakasvatuksesta, sen tavoitteista sekä tavoitteiden saavuttamista edistävästä toimista. Lisäksi asiakirjaa voidaan hyödyntää hahmotettaessa mediakasvatuksen moniulotteisuutta ja siihen liittyviä erilaisia näkemyksiä sekä tukena oppimateriaaleissa, toiminnan suunnittelussa ja kehittämisessä, mediakasvatuksen tavoitteiden asettelussa sekä rahoitusta haettaessa.

Suomessa medialukutaitoja ja mediakasvatusta on edistetty laajasti eri sektoreilla¹². Kansalliset mediakasvatustilinjat ohjaavat nimensä mukaisesti mediakasvatuksen kehittämistä ja toteuttamista koko Suomessa. Lisäksi tarvitaan alakohtaisia linjauksia, jotka huomioivat mediakasvatuksen ja ohjaa-

¹⁰ Valtioneuvosto. (2018). Periaatepäätös mediapoliittisesta ohjelmasta.

¹¹ Ala-Fossi ym. (2018).

¹² Ks. esim. Palsa & Salomaa (2016).

vat yksityiskohtaisemmin käytännön toimia; näitä ovat esimerkiksi opetus-
suunnitelmat tai kirjastopolitiikka. Käsillä olevien linjausten tarkoituksena
on olla apuna, kun kehitetään mediakasvatusta ja medialukutaitoja Suomessa.
Visiona on, että vahvan mediakasvatustyön tuloksena Suomessa jokaisen
ihmisen mahdollisuudet kehittää medialukutaitoaan paranevat.

2 VISIO

Suomessa kaikkien ihmisten mahdollisuudet kehittää medialukutaitoaan paranevat. Merkityksellistä, hyvää elämää edistävät laaja-alaiset medialukutaidot ovat kaikille kuuluvia kansalaistaitoja.

Medialukutaitoja edistetään ja tuetaan laadukkaan, systemaattisen ja kattavan mediakasvatuksen avulla.

Mediakasvatus on Suomessa ajankohtaista, yhdenvertaista, tarkoituksenmukaista ja ammatillisesti korkeatasoista. Pitkäjänteinen ja suunnitelmallinen resursointi tukee osaamisen ja tiedon kertymistä, toiminnan kehittämistä ja mediakasvatuksen aseman vakiintumista. Käytännön mediakasvatustoiminta on tavoitteellista, eettistä ja kestävää. Monipuolista mediakasvatusta suunnittelevat, toteuttavat ja kehittävät monet eri tahot laaja-alaisessa yhteistyössä.

3

TAVOITTEET JA TOIMENPIDE- EHDOTUKSET

TAVOITE 1. KATTAVA MEDIKASVATUS

Suomessa toteutetaan sisällöllisesti, näkökulmiltaan, kohderyhmiltään sekä maantieteellisesti kattavaa mediakasvatusta.

Laaja-alainen ja merkityksellinen medialukutaito kuuluu kaikille. Tavoitteena on, että Suomessa toimijat toteuttavat monipuolisesti maantieteellisesti kattavaa, saavutettavaa ja esteetöntä mediakasvatusta, joka huomioi eri kohderyhmät, aiheet ja näkökulmat. Omiin vahvuuksiinsa luottavat mediakasvattajat osaavat etsiä yhteistyökumppaneita ja tekevät yhteistyötä tavoitteellisesti. Mediakasvatuksen suunnittelussa, kehittämisessä ja toteuttamisessa tiedostetaan kohderyhmien moninaisuus sekä paikallinen erityisyys.

TAVOITTEEN TOTEUTUMISTA TUKEVAT SEURAAVAT TOIMENPITEET:

- **MEDIKASVATUKSESSA HUOMIOIDAAN LAAJASTI ERI AIHEPIIRIT.** Mediakasvatuksessa huomioidaan kattavasti eri mediat, niiden käyttö ja tuottaminen sekä merkitys ihmisten elämässä, kulttuurissa ja yhteiskunnassa sekä omat ja toisten oikeudet mediakulttuurissa. Luodaan tilaa keskustelulle mediakasvatuksen sisällöistä sekä tehdään yhteistyötä muiden toimialojen asiantuntijoiden ja kansalaisten kanssa merkityksellisten sisältöjen ja eri lähestymistapojen tunnistamisessa.
- **MEDIKASVATUSTA SUUNNATAAN ERILAISILLE RYHMILLE.** Medialukutaidot nähdään kansalaistaitoina. Parannetaan kaikkien ihmisten mahdollisuuksia monipuoliseen median käyttöön ja medialukutaitojen kehittämiseen. Kun uusia toimenpiteitä suunnitellaan ja aiempia kehitetään edelleen, huomioidaan kohderyhmien moninaisuus ja se, että yksittäinen ihminen voi kuulua useisiin eri kohderyhmiin samanaikaisesti.

- **VERKOSTOTYÖTÄ KEHITETÄÄN.** Perustetaan, ylläpidetään ja kehitetään verkostoja mediakasvatustyön tueksi. Tehdään tarkoituksenmukaista yhteistyötä myös muiden toimialojen verkostoissa.
- **HYÖDYNNETÄÄN DIGITAALISUUDEN TUOMIA MAHDOLLISUUKSIA.** Mediakasvatuksen toteuttamisessa, kehittämisessä ja verkostoitumisessa hyödynnetään digitaalisen median tuomia mahdollisuuksia, kuten verkkokoulutuksia, etäyhteyksiä, avoimia arkistoja ja kokoelmia.
- **KEHITETÄÄN PAIKALLISTA JA ALUEELLISTA MEDIKASVATUSTYÖTÄ.** Mediakasvatusta toteutetaan myös paikalliset erityisyydet huomioon ottaen. Hyödynnetään systemaattisesti paikallisia kumppanuuksia, vahvuusalueita ja rahoituslähteitä. Tutustutaan oman alueen mediakasvatustyöhön ja ohjataan tarvittaessa ihmisiä muiden toimijoiden mediakasvatustalveluiden pariin.
- **MEDIKASVATUKSEN VIESTINTÄÄ KEHITETÄÄN.** Kehitetään viestintää ja tiedonkulkua mediakasvatuksen alalla. Eri yhteisöjen ja kohderyhmien tietoisuutta mediakasvatuksesta, sen merkityksestä ja siihen liittyvistä palveluista lisätään.
- **MEDIKASVATUSTYÖSSÄ HYÖDYNNETÄÄN TOIMIJOIDEN VAHVUUKSIA.** Tiedostetaan, että mediakasvatusta toteutetaan eri organisaatioissa sekä päätyönä että osana muuta toimintaa. Lisäksi monissa organisaatioissa tehdään mediakasvatukseen liittyvää tai sitä tukevaa työtä. Eri toimijat arvioivat ja tekevät näkyväksi omia vahvuusalueitaan ja kehittävät mediakasvatustoimintaa niiden pohjalta.
- **MEDIKASVATUSTOIMINNAN TULOKSIA JAETAAN AVOIMESTI.** Mediakasvatuksessa suositaan avoimia Creative Commons -lisensioituja aineistoja sekä julkaistaan omia mediakasvatustalveluaineistoja avoimin lisenssein. Erityisesti julkisella rahoituksella toteutetussa mediakasvatuksessa kiinnitetään huomiota lopputuloksen laajaan käytettävyyteen ja esteettömyyteen. Materiaalien löydettävyyttä ja niistä viestimistä kehitetään.

TAVOITE 2. LAADUKAS MEDIKASVATUS

Suomessa toteutetaan laadukasta, merkityksellistä ja yhdenvertaista mediakasvatusta. Mediakasvatuksen laatua arvioidaan ja kehitetään tutkimusperustaisesti.

Medialukutaitoja kehitetään parhaiten laadukkaana mediakasvatuksen avulla. Mediakasvatus on Suomessa ajankohtaista, tavoitteellista ja tarkoituksenmukaista. Mediakasvatustoiminta on eettistä, esteetöntä, kestävä ja vaikuttavaa. Mediakasvatuksen laatua kehitetään itsearvioiden ja yhteistyössä myös yli toimialarajojen. Laadun kehittämistä tarkastellaan laaja-alaisesti eri näkökulmista. Laadukas mediakasvatus pyrkii edistämään ihmisoikeuksia, tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta sekä luomaan edellytyksiä kestäväälle kehitykselle.

TAVOITTEEN TOTEUTUMISTA TUKEVAT SEURAAVAT TOIMET:

- **MEDIKASVATUS ON TUTKIMUSPERUSTAISTA.** Mediakasvatustoimintaa kehitetään, suunnitellaan ja toteutetaan mahdollisuuksien mukaan tutkimusperustaisesti. Kotimaista ja kansainvälistä mediakasvatuksen tutkimustietoa levitetään ja tuodaan saataville julkaisujen tuottamisen, tutkimuksen popularisoinnin ja tiedottamisen sekä koulutusten ja muiden tilaisuuksien avulla.
- **MEDIKASVATUSOSAAMISTA KEHITETÄÄN.** Pyritään tunnistamaan keskeisiä mediakasvatuksen osaamistarpeita eri alojen ammattilaisten työssä. Osaamista kehitetään systemaattisella ja tarpeisiin vastaavalla perus- ja täydennyskoulutuksella sekä monipuolisilla osaamisen kehittämisen tavoilla. Täydennyskoulutuksissa pyritään suosimaan erityisesti pitkäkestoista, työn arkeen kytkeytyvää kehittämistä. Uusia ja innovatiivisia koulutusmahdollisuuksia, esimerkiksi vertaiskoulutusta, kehitetään vastaamaan erilaisiin osaamistarpeisiin.
- **MEDIKASVATUKSEN ARVIOINTIA KEHITETÄÄN.** Kehitetään mediakasvatustoiminnan arviointikäytäntöjä ja kehitetään toimintaa arvioinnin perusteella. Edistetään oman ammatillisen toiminnan itsearviointia.
- **MEDIKASVATUSTA TEHDÄÄN YHDESSÄ JA KASVATETTAVIA ARVOSTAEN.** Mediakasvatusta suunniteltaessa, kehitettäessä, tutkittaessa ja toteutettaessa kohderyhmiin kuuluvat ihmiset voivat mahdollisuuksien mukaan vaikuttaa toimintaan, sen tavoitteisiin, sisältöön ja käytännön toteutukseen. Kasvatuksen kohderyhmiä arvostetaan.

- **MEDIAKASVATUKSESSA TEHDÄÄN KANSAINVÄLISTÄ YHTEISTYÖTÄ.** Kehitetään mediakasvatuksen laatua kansainvälisessä yhteistyössä. Seurataan alan kansainvälistä kehitystä ja tutkimusta sekä tehdään tarkoituksenmukaista yhteistyötä pohjoismaisella, eurooppalaisella ja maailmanlaajuisella tasolla. Suomalaista mediakasvatusta tehdään näkyväksi maailmalla verkostoitumisen, yhteistyön ja tiedottamisen avulla.
- **MEDIAKASVATUKSEN TAVOITTEELLISUUTTA JA TOIMINTATAPOJA KEHITETÄÄN.** Laadukas mediakasvatus on tavoitteellista työtä. Mediakasvatustyön tavoitteenasettelua, sisältöjä ja toimintatapoja kehitetään. Tietoa toimintamalleista ja toimintatavoista jaetaan mediakasvatusyhteisön kesken esimerkiksi verkostoissa, koulutuksissa ja tiedottamalla. Onnistumisten lisäksi myös epäonnistumiset nähdään arvokkaina kokemuksina, joista yhteisö voi oppia.
- **MEDIAKASVATUKSEN ARVOPOHJA NÄKYY TOIMINNASSA.** Mediakasvatustyön yhteinen arvopohja rakentuu erityisesti kansainvälisille ihmisoikeussopimuksille, mutta työssä otetaan huomioon lisäksi toimiala- ja myös organisaatiokohtaiset arvot. Mediakasvatuksen arvo- lähtökohdista keskustellaan avoimesti ja arvojen merkitys toiminnalle tiedostetaan.
- **MEDIAKASVATUS ON AJANKOHTAISTA JA RELEVANTTIA.** Mediakasvatustyössä ennakoidaan ja seurataan maailman, yhteiskunnan ja kulttuurin muutoksia ja kehitystrendejä ja otetaan ne toiminnassa huomioon.

TAVOITE 3. SYSTEMAATTINEN MEDIKASVATUS

Suomessa toteutetaan systemaattista ja pitkäjänteistä mediakasvatusta.

Mediakasvatuksen systemaattisuutta kehitetään toiminnan suunnitelmallisuudella, johtamisella sekä resurssien tarkoituksenmukaisella kohdentamisella. Pitkäjänteinen ja linjakas mediakasvatus mahdollistaa osaamisen kertymisen, toiminnan kehittämisen ja sen aseman vakiintumisen. Suunnitelmallisuus auttaa huomioimaan monipuolisesti mediakasvatuksen aihealueita ja esteettömyyttä sekä tavoittamaan mediakasvatuksen kohderyhmiä kattavasti.

TAVOITTEEN TOTEUTUMISTA TUKEVAT SEURAAVAT TOIMENPITEET:

- **MEDIKASVATUKSEN TIETOPOHJAA VAHVISTETAAN.** Mediakasvatuksen tietopohjaa vahvistetaan akateemisella tutkimuksella sekä muiden toimijoiden tuottamilla selvityksillä. Tiedon tarpeista käydään keskustelua tutkijoiden, rahoittajien, kehittäjien ja käytännön toimijoiden kesken.
- **MEDIKASVATUKSEN RAHOITUSPOHJAA VAHVISTETAAN JA MONIPUOLISTETAAN.** Kehitetään mediakasvatuksen rahoitusta yhdenvertaista, laadukasta, kattavaa ja pitkäjänteistä työtä tukevaksi. Hyödynnetään mahdollisuuksien mukaan kansainvälisiä, valtakunnallisia, alueellisia ja paikallisia rahoituslähteitä sekä kartoitetaan mediakasvatustoimien rahoitusmahdollisuuksia monialaisesti. Pitkäjänteinen mediakasvatus pyritään varmistamaan riittävällä resursoinnilla organisaatioissa.
- **MEDIKASVATUKSEN SUUNNITELMALLISUUTTA KEHITETÄÄN.** Pilotoidaan, kehitetään ja tuetaan mediakasvatussuunnitelmien tekemistä valtakunnallisesti, alueellisesti, paikallisesti sekä organisaatiotasolla. Mediakasvatussuunnitelmat voivat olla toimialakohtaisia tai toimialarajat ylittäviä. Vahvistetaan mediakasvatuksen roolia jo olemassa olevissa suunnitelmissa ja uusia valmisteltaessa.
- **MEDIKASVATUKSEN JOHTAMISTA KEHITETÄÄN.** Kehitetään mediakasvatuksen johtamista toiminnan eri tasoilla. Tuotetaan tietoa kehittämisen tueksi.
- **MEDIKASVATUKSESSA OTETAAN HUOMIOON OLEMASSA OLEVAT RAKENTEET.** Mediakasvatusta on toteutettu pitkään, ja kenttä on monipuolinen. Mediakasvatustoimintaa suunniteltaessa ja rahoitettaessa otetaan huomioon olemassa olevat rakenteet, resurssit, toimijat ja verkostot ja luodaan tarvittaessa uusia. Uusia mediakas-

vatustoimia pyritään alusta asti kehittämään osana jo olemassa olevia rakenteita toiminnan pysyvyyden turvaamiseksi.

- **MEDIAKASVATUSTYÖTÄ MALLINNETAAN.** Kuvailaan mediakasvatustyötä, sen kehittämistä ja arviointia jaettaviksi toimintamalleiksi. Hyödynnetään ja kehitetään edelleen olemassa olevia mediakasvatuksen malleja kontekstien ja kohderyhmien erityisyyden huomioiden.

4

MEDIAKASVATUKSEN NYKYTILA

Mediakasvatuslinjausten valmistelua varten kerättiin näkemyksiä mediakasvatustoimijoilta avoimella verkkokyselyllä, paikallisissa suunnittelutyöpajoissa ja mediakasvatuksen professoreja haastattelemalla.

Tämän luvun alaluvut mediakasvatuksen vahvuuksista, huomioon otettavista tulevaisuuden trendeistä ja haasteista sekä mediakasvatuksen arvoista ja periaatteista ovat kooste näissä aineistoissa esitetyistä näkemyksistä. Vastaajien suuren määrän ja erilaisten työtehtävien sekä -kokemusten laaja-alaisuuden vuoksi esiin nostetut asiat voivat olla keskenään ristiriitaisia. Koska tarkoituksena on kuvata toimialan nykytilaa ja tulevaisuutta, monipuolisuus nähdään rikkautena eikä aineistoa ole lähdetty yhdenmukaistamaan. Eri näkökulmat ja mielipiteet ilmentävät mediakasvatuksen työn koettua todellisuutta: kehittämistarpeita on erilaisia ja eritasoisia. Tämä on tärkeää huomioida mediakasvatuksen toimialaa kehitettäessä.

4.1 SUOMALAISEN MEDIAKASVATUKSEN VAHVUUDET

- **MEDIAKASVATUS ON MONINAISTA, JA SITÄ ON LAAJALTI TARJOLLA.** Mediakasvatusta toteuttavat, edistävät ja kehittävät monet toimijat eri puolilla maata. Toimijakentän laajuus tukee eri medioiden, kohderyhmien ja kasvatustavoitteiden huomioimista. Monialaista yhteistyötä rakennetaan aktiivisesti. Mediakasvatuksessa on kehitetty ja tuotettu runsaasti tietoa sekä käytännön kasvatustoimintaa tukevia oppimateriaaleja ja muita vapaasti käytettäviä resursseja, esimerkiksi oppaita, käsikirjoja, toimintamalleja, pelejä ja videoita.
- **MEDIAKASVATUKSELLA ON VAHVA PERINNE.** Mediakasvatus on pitkään ollut osa suomalaista demokratiaa ja koulutusosaamista, ja toimijakenttä on laaja. Mediakasvatusta on Suomessa tehty ainakin 1950-luvulta saakka. Toimintaa on kutsuttu eri aikoina esimerkiksi joukkotiedotuskasvatuksen, viestintäkasvatuksen ja audio-

visuaalisen kasvatuksen nimikkeillä, mutta tavoitteissa ja käytännön toimissa on nähtävissä selkeitä yhteneväisyyksiä. Osalla toimijoista on jo vuosikymmenten perinteet mediakasvatuksessa.

- **MEDIAKASVATUKSEN ASEMA TUNNUSTETAAN KANSALLISISSA LINJAUKSISSA JA SITÄ RAHOITETAAN.** Mediakasvatus on ollut osa eri hallinnonalojen asiakirjoja jo pitkään. Mediakasvatus on osa eri kasvatus- ja koulutusasteiden opetussuunnitelmia. Samoin esimerkiksi laki yleisistä kirjastoista luo hyvät puitteet mediakasvatuksen toteuttamiseen. Mediakasvatusta on tuettu jo pitkään sekä julkisista että yksityisistä varoista. Kansallisella audiovisuaalisella instituutilla on viranomaisena lakisääteinen tehtävä edistää mediakasvatusta.
- **MEDIAKASVATUSOSAAMISTA ON PALJON.** Mediakasvatustaidot kuuluvat osaksi useiden eri ammattialojen peruskoulutusta, ja alan koulutusta tarjotaan suomalaisissa yliopistoissa pää- ja sivuaineena, yksittäisinä kursseina ja laajempien kurssien osana. Mediakasvatuksen maisterikoulutusta tarjotaan myös kansainvälisille opiskelijoille. Suomessa mediakasvatusta toteuttavat eri alojen ammattilaiset ovat pääosin korkeasti koulutettuja. Moni organisaatio tarjoaa mediakasvatuksen täydennyskoulutusta sekä tuottaa ammatillista kehittymistä tukevia materiaaleja. Mediakasvatustyön pitkät perinteet ovat myös tuottaneet käytännön kautta paljon osaamista.
- **MEDIAKASVATUKSEN MERKITYS TIEDOSTETAAN, JA YHTEISKUNTA TARJOAA SILLE HYVÄT PUITTEET.** Mediakasvatuksen merkitys tiedostetaan ja medialukutaitojen edistämistä arvostetaan. Mediakasvatuksesta keskustellaan, ja aihe on usein esillä julkisessa keskustelussa. Mediakasvatusta tukevat monet laajemmat suomalaisen yhteiskunnan vahvuudet, kuten vahva sananvapaus ja luottamus tiedotusvälineisiin. Vahvaa sananvapautta ja luottamusta tiedotusvälineisiin tulee myös aktiivisesti ylläpitää. Suomessa suhtaudutaan myönteisesti mediaan ja teknologiaan ja mediaa käytetään paljon. Suomalainen mediakasvatus tunnetaan myös kansainvälisesti.

4.2 MEDIAKASVATUKSEN ARVOT JA PERIAATTEET

Mediakasvatustyö – niin valtakunnallisella, alueellisella kuin paikallisella tasolla – perustuu ihmisoikeuksien ja ympäristön kunnioittamiseen. Suomalainen mediakasvatus pohjautuu YK:n ihmisoikeusjulistukseen¹³, Euroopan

¹³ Mediakasvatukseen liittyvät keskeisesti seuraavat YK:n ihmisoikeuksien yleismaailmallisen julistuksen artiklat: artikla 1, artikla 2, artikla 3, artikla 12, artikla 18, artikla 19, artikla 20, artikla 26 ja artikla 27.

ihmisoikeussopimukseen (63/1999)¹⁴ sekä lasten ja nuorten osalta erityisesti lapsen oikeuksien sopimukseen¹⁵. Mediakasvatusta toteutetaan myös toimialakohtaisten arvopohjien mukaisesti.

Mediakasvatustoiminnassa on tunnistettavissa myös monia laajasti jaettu arvoja ja periaatteita. Linjausvalmistelussa toteutetun verkkokyselyn tulosten perusteella suomalainen mediakasvatustyö pohjautuu esimerkiksi seuraaviin arvoihin ja periaatteisiin:

- **SIVISTYS, IHMISYYS JA EETTISYYS.** Sivistys, ihmisyyys ja eettisyys ohjaavat mediakasvatustoimintaa. Mediakasvatus on kriittistä ja luovaa toimintaa, joka pyrkii antamaan tilaa laaja-alaisesti kaikille ihmisille ja erilaisille toimijuuksille. Ihmisten näkeminen aktiivisina toimijoina tukee yhteiskunnallista ja sosiaalista osallistumista sekä eettisesti kestävästä kulttuurista perustaa. Mediakasvatus on luotettavaa ja riippumatonta, ja se perustuu tietoon.
- **MONINAISSUUS JA YHDENVERTAISUUS.** Moninaisuus on yksi mediakasvatusta kuvaavista piirteistä, ja se on myös yksi kentän ja toiminnan vahvuus. Moninäkökulmaisuus ja toimijoiden paljous mahdollistavat mediakasvatuksen eri ulottuvuuksien huomioimisen, toiminnan suuntaamisen eri ihmisille sekä keskustelemaan yhteistyökulttuurin.

Media tarjoaa paljon erilaisia mahdollisuuksia ihmisille. Mediakasvatuksen avulla voidaan edistää ihmisten yhdenvertaisia mahdollisuuksia kehittää medialukutaitoja. Mediakasvatuksen tasa-arvoisuus liittyy muun muassa ihmisyyteen sekä toiminnan alueelliseen, koulutukselliseen ja elinikäiseen yhdenvertaisuuteen. Yhdenvertaisuutta edistävä mediakasvatus kunnioittaa kulttuurista moninaisuutta ja ihmisten ainutkertaisuutta. Mediakasvatuksen yhdenvertaisuutta edistetään esimerkiksi kohderyhmätietoisuudella sekä toiminnan ja materiaalien saavutettavuutta parantamalla.¹⁶

Mediakasvatus pohjautuu sanan-, mielipiteen-, ilmaisun, ajattelun ja toiminnan vapauteen, ja sen avulla ihmisoikeuksiin sekä demokratiaan liittyviä tavoitteita myös edistetään. Sananvapauteen

14 Mediakasvatukseen liittyvät keskeisesti seuraavat Euroopan ihmisoikeussopimuksen artiklat: artikla 5, artikla 8, artikla 9, artikla 10, artikla 11 ja artikla 14.

15 Mediakasvatukseen liittyvät keskeisesti seuraavat lapsen oikeuksien sopimuksen osiot: artikla 2, artikla 12, artikla 13, artikla 16, artikla 17, artikla 28 ja artikla 29. Sopimus on kokonaisuudessaan Suomessa saatettu lainantasoisesti voimaan (SopS 59-60/1991), ja se on osa sitovaa normistoa.

16 Yhdenvertaisuuslain (1325/2014) mukaisesti viranomaisilla, koulutuksen järjestäjillä ja työnantajilla on myös velvollisuus edistää yhdenvertaisuutta.

kuuluu myös vastuu ja vastuullinen toiminta, esimerkiksi tekijänoikeuksien kunnioittaminen ja muita kunnioittava käyttäytyminen sekä sananvapautta rajoittavan vihapuheen vastustaminen. Mediakasvatuksella tuetaan oikeutta yksityisyyteen ja yksityiselämän suojaan.

Mediakasvatus toimintana on pohjimmiltaan monipuolista. Yhtä ja oikeaa tapaa toteuttaa mediakasvatusta ei ole, vaan toimintaan vaikuttavat esimerkiksi siihen osallistuvat ihmiset, toiminnan tavoitteet sekä toimintaympäristö. Mediakasvatus voi luonteeltaan olla opastavaa, omaehtoiseen opiskeluun ja itse tekemiseen kannustavaa, mahdollistavaa, ihmislähtöistä, pelillistettyä, osallistavaa, positiivista, myönteistä ja kannustavaa. Mediakasvatusta voidaan toteuttaa yksin tai yhteistyössä. Mediakasvatus voi olla keskustelemaa, dialogista ja yhteisöllistä eri toimijat laajasti yhteen kokoavaa toimintaa.

- **KESTÄVÄ KEHITYS JA TULEVAISUUS.** Media koko laajuudessaan liittyy erilaisiin yhteiskunnallisiin, sosiaalisiin, taloudellisiin ja kulttuurisiin rakenteisiin, jotka ovat osa ympäröivää maailmaa. Mediakasvatuksessa kiinnitetään huomiota laaja-alaisesti kestäviin ja vastuullisiin toimintatapoihin.

Mediakasvatus tapahtuu tietyssä historiallisessa hetkessä ja tilanteessa. Mediakasvatuksellisen itsearvioinnin, yhteistyön ja ympäröivän maailman seuraamisen avulla voidaan edistää ajantasaista ja relevanttia mediakasvatusta, joka huomioi yhteiskunnassa ja ympäristössä tapahtuvat kehitystrendit ja vaikuttaa myös toivottaviin tulevaisuusnäkyymiin myös itse. Ajantasainen toiminta ja tulevaisuuteen suuntaava näkökulma mahdollistavat mediakasvatuksen edelläkävijyyden.

4.3 MEDIKASVATUKSESSA HUOMIOON OTETTAVIA KEHITYSTRENDEJÄ

Mediakasvatukseen liittyy monia kulttuurisia ja yhteiskunnallisia trendejä, jotka ovat tärkeitä ottaa huomioon. Tämä voi tarkoittaa toiminnan ja tavoitteiden uudelleenarvioinnin tarvetta, toiminnan uudelleen suuntaamista ja toimintatapojen kehittämistä, mediakasvatuksen kentän laajentumista, osaamisen kehittämistä ja uusien yhteistyökumppanuuksien luomista. Kehitystrendien huomiointissa tulee ottaa huomioon mediakasvatuksen pitkäjänteisyys.

- **TEKNOLOGIA KEHITTYY.** Laaja-alaisen digitalisaation myötä monet palvelut edelleen sähköistyvät ja siirtyvät verkkoon. Saatavissa olevan informaation määrä kasvaa edelleen ja sen laatu moninaistuu, jolloin tiedon luotettavuuden arviointi on entistä tärkeämpää. Kehittyvä tekoäly, esineiden internet, datafikaatio¹⁷, algoritmit, lisätty ja laajennettu todellisuus, virtuaalitodellisuus sekä robotisointi tuovat uusia kysymyksiä mediakasvatukselle. Viestintäteknologiat eivät enää välitä informaatiota vain taholta toiselle vaan myös esimerkiksi yksittäisestä ihmisestä hänelle itselleen. Yhä useammin medioita käytetään myös maksuvälineenä. Mediateknologioiden kehitys tuo monia uusia mahdollisuuksia, jotka liittyvät liikkuvaan kuvaan, puheentunnistukseen, moniaistisuuteen, tiedon jakamiseen ja erilaisiin viraaleihin ilmiöihin. Mediakasvatuksessa on tärkeää tiedostaa teknologisen kehityksen tuomat mahdollisuudet mediamanipulaatiolle kuva-, video- ja äänimuokkauksina. Medialaitteiden kehitys moninaistaa käytettävissä olevaa laitekantaa ja tekee mahdolliseksi uusien materiaalien käytön, esimerkiksi nanoteknologiat. Medioiden erilaiset käyttötavat sekä myös niiden käyttämättömyys ovat mediakasvatuksessa huomioitavia trendejä. Uudet teknologiat tuovat mahdollisuuksia myös mediakasvatuksen toteuttamiselle. Teknologisten mahdollisuuksien hyödyntämisessä on kuitenkin huomioitava esteettömyys digitaalisessa toiminnassa, esimerkiksi mediakasvatuksen palveluissa, toiminnoissa ja sisällöissä.
- **IHMISTEN MEDIAN KÄYTTÖ MUUTTUU.** Mediamaiseman laajuus tuo mukanaan myös erilaisia median käyttöön liittyviä, mediakasvatuksessa huomioitavia trendejä. Muutokset liittyvät esimerkiksi sosiaaliseen mediaan, pelaamiseen, pelillisyyteen sekä e-urheiluun. Mediamarkkinoiden muutokset, esimerkiksi toimijoiden keskittyminen ja kansainvälisyys, ovat myös tärkeitä tiedostaa. Erilaisia mediatekstejä myös tuotetaan ja julkaistaan enemmän kuin aiemmin, ja mobiilitekhnologiat mahdollistavat mediasisältöjen tuottamisen ja kuluttamisen paikasta riippumatta. Videoilla on mediakulttuurissa kasvava rooli. Äänikirjojen suosio on myös kasvussa. Median käyttöön liittyvä hyvinvoinnin näkökulma on yksi mediakasvatuksen kannalta oleellinen trendi. Tähän liittyy ihmisten oma tietoisuus medioiden käytöstä, keskustelu ruutuajasta sekä muu mediaan liittyvä

¹⁷ Datafikaation perusajatus on, että yhä suurempi osa ihmisten toiminnasta on muutettavissa tietokoneen käsiteltävissä olevaksi digitaaliseksi ja määrälliseksi dataksi (ks. esim. Couldry & Mejias 2019).

ongelma- ja huolipuhe. Mediavälitteinen vuorovaikutus ja yhteisöllisyys ovat myös hyvinvointiin liittyviä teemoja mediakasvatuksessa. Yksi kehitystrendi on mediamaiseman muutokseen, median kehitykseen ja käyttötapoihin liittyvä muutoksen nopeus. Esimerkiksi nuorten mediankäyttö voi muuttua nopeasti, erilaiset ilmiöt voivat leimahtaa ja levitä nopeasti, mutta trendit voivat olla myös hajanaisia, koska mediankäyttötavat ovat erilaisia. Median käytöstä on tunnistettavissa myös yksilöllistymiseen ja identiteetteihin liittyviä kehityskulkuja. Laajemman julkisuuden sijaan moni käyttää mediaa tarkemmin kohdennetummin ja yksityisyydestä huolehtien esimerkiksi keskinäisessä vuorovaikutuksessa. Median kenttä laajenee ja sen käyttötavat moninaistuvat, mikä voi vaikuttaa mediakulttuurin pirstaloitumiseen. Ymmärrystä mediakasvatuksesta voidaan kehittää tuottamalla tietoa esimerkiksi eri sukupolvien, väestö- ja erityisryhmien edustajien ja eri kulttuuritaustaisten ihmisten mediankäyttötavoista ja -motiiveista.

- **MEDIALUKUTAIDON OSAAMISTARPEET MUUTTUVAT.** Kun mediakenttä muuttuu ja laajentuu, myös mediaan liittyvä osaaminen moninaistuu. Erilaisten medialukutaitojen lisäksi mediakasvatuksessa on hyvä huomioida myös muita erilaisia lukutaitoja, esimerkiksi perinteinen tekstinlukutaito, kriittinen lukutaito, digitaalinen lukutaito, datalukutaito, visuaalinen lukutaito ja monilukutaito. Ihmisryhmien ja yksilöiden väliset osaamiserot voivat olla merkittäviä esimerkiksi ihmisten koulutus- ja mediankäyttöhistorioiden vuoksi. Medialukutaitoihin liittyy myös monia muita erilaisia taitoja, kuten erilaisia tekijänoikeustaitoja, tunnetaitoja, sosiaalisia taitoja, empatiataitoja ja etiikkaan ja moraaliin liittyvää osaamista. Mediaan liittyy myös muita tärkeitä taitoja, kuten itsestä ja muista huolehtimisen taidot, joilla on vaikutusta fyysiseen, psyykkiseen ja sosiaaliseen hyvinvointiin. Mediakasvatuksen teemoista trendeinä voidaan edelleen pitää mediakriittisyyttä, lähteiden arviointia ja erilaisten tarkoituserien tunnistamista sekä tietämystä mediasta. Kysymyksiä mediakasvatukselle asettavat lisäksi negatiiviset osaamiseen liittyvät kehityskulut, kuten tieteenvastaisuus sekä epäluottamus mediaan. Turvallisuuteen liittyviä trendejä ovat huomion kiinnittäminen tietoturvaan ja yksityisyyteen, kyberturvallisuuteen sekä grooming-ilmiöön. Muut osaamiseen liittyvät trendit liittyvät esimerkiksi ohjelmointiin, visuaalisuuden kasvavaan merkitykseen, viestintäkulttuuriseen osaamiseen sekä elokuvakasvatukseen.

- **MEDIAKASVATTAJIEN OSAAMISTARPEET MUUTTUVAT.** Alalla toimivien ammattilaisten koulutustasot ja -taustat vaihtelevat. Mediakasvatustyön laajentuessa myös vapaaehtoisten toimijoiden merkitys on entistä tärkeämpi. Entistä enemmän tarvitaan vapaaehtoisten ja esimerkiksi vertaiskouluttajien koulutusmahdollisuuksia sekä sellaisia materiaaleja, joita voi käyttää ilman ammatillista osaamista. Mediakasvatuksen trendit liittyvät lisäksi digitaaliseen ja elinikäiseen oppimiseen sekä vertaisoppimiseen, mediakasvatuksen kohderyhmien laajentumiseen kaiken ikäisille sekä käsitteistön moninaistumiseen.
- **YHTEISKUNNAN JA KULTTUURIN MUUTOKSET VAIKUTTAVAT MYÖS MEDIAKASVATUKSESSA.** Mediakasvatukseen liittyy monia yhteiskunnallisia ja kulttuurisia trendejä. Koska mediakulttuuri kansainvälistyy, globalisaatio on aiempaa tärkeämpää ottaa huomioon mediakasvatuksessa. Väestön ikääntyminen ja monikulttuurisuus vaikuttavat mediakasvatuksen kohderyhmiin ja teemoihin. Ilmastonmuutos vaikuttaa mediakasvatuksen teemojen lisäksi esimerkiksi mediavälineiden valintaan ja kestävä kehityksen mukaiseen toimintaan. Mediakasvatuksessa on hyvä tiedostaa yhteiskunnallinen jakautuminen ja eriarvoistuminen sekä mielipiteiden eriytyminen. Vihapuhe ja mediahäirintä vaikuttavat mediakulttuuriin sekä yhteiskunnalliseen toimintaan, ja ne on hyvä ottaa huomioon mediakasvatuksessa. Mediakasvatuksella on tärkeä rooli yhteiskunnallisen polarisoinnin purkamisessa ja ehkäisemisessä. Kansalaisvaikuttaminen, aktiivinen osallistuminen ja itse tekeminen ovat myös tunnistettuja yhteiskunnallisia trendejä. Koska mediakasvatuksen paikat laajentuvat formaalin koulutuksen ulkopuolella, on huomioitava eri alojen toimijoiden mahdollisuudet mediakasvatuksen toteuttamiseen. Opetushallituksen oppilaitoksille hankkimat käyttöluvut opetuskäyttöä varten mahdollistavat monipuolisten materiaalien hyödyntämisen mediakasvatuksessa osana opetusta oppilaitoksissa ympäri Suomea. Monipuolisten mediasisältöjen hyödyntämisen mahdollistavia rakenteita tulisi edistää myös muilla aloilla, esimerkiksi vapaassa sivistystyössä, kirjasto- ja kulttuurialalla sekä osana järjestöjen työtä.

4.4 MEDIAKASVATUKSEN HAASTEET

- **MEDIAKASVATUKSELLE EI OLE RIITTÄVÄSTI RESURSSIJA.** Mediakasvatuksen toteuttamista estää usein resurssien puute. Tämä vaikuttaa toiminnan järjestämiseen, henkilöstön palkkaamiseen, työajan kohdentamiseen, välineiden ja materiaalien hankintaan, osaamisen

kehittämiseen ja matkustamiseen. Ihmisten omaehtoisen media-lukutaidon edistämisen kannalta on huomioitava, että kaikilla ei ole yhdenvertaista pääsyä mediaan. Median saatavuus ja sitä rajoittavat tekijät, kuten maksumuurit, vaikuttavat myös muuhun mediakasvatustoimintaan. Ulkopuoliseen rahoitukseen ja erityisesti lyhytaikaiseen hankerahoitukseen turvautuminen tuo toimintaan lyhytjänteisyyttä, katkonaisuutta ja epävarmuutta. Tämä vaikuttaa osaltaan kentän sirpaleisuuteen.

Resurssipulaan voidaan vaikuttaa lisäämällä saatavilla olevaa rahoitusta esimerkiksi kasvattamalla avustusmäärärahoja ja tuemalla perusrahoitusta. Uusia rahoitusvaihtoehtoja voi etsiä niin kansallisella kuin kansainväliselläkin tasolla. Resursseja voidaan lisätä myös budjetoimalla ja osoittamalla resursseja mediakasvatustyöhön. Resursseja voidaan jakaa ja niiden käyttöä kehittää yhteistyöllä. Resursseja voidaan säästää jakamalla osaamista ja toimintamalleja ammattilaisten kesken sekä vähentämällä päällekkäistä työtä.

- **YHTEISTYÖTÄ, KOORDINAATIOTA JA VERKOSTOJA ON MEDIAKASVATUKSESSA LIIAN VÄHÄN.** Mediakasvatuksen kenttä on toimijoiltaan moninainen, ja mediakasvatussyhteisöt ovat myös erilaisia eri puolilla Suomea. Maantieteellinen hajanaisuus ja painottuminen tuovat omat haasteensa yhteistyön aktiiviselle toteuttamiselle. Yhteistyön, koordinaation ja verkostotyön kehittämisen avulla voitaisiin tehdä vaikuttavampaa työtä, kehittää toimintaa, huomioida mediakasvatuksen eri näkökulmat, välttää työn päällekkäisyys sekä tehdä paikallista mediakasvatuksen tarjontaa laajemmin näkyväksi. Toimiva yhteistyö edellyttää aktiivista vastuuta toimijoilta.

Yhteistyön avulla voidaan löytää uusia mahdollisuuksia toiminnan takaamiseksi ja jatkuvuuden turvaamiseksi. Yhteistyötä ja verkostoja voidaan lisätä tavoitteellisella toiminnalla, jakamalla tietoa yli toimialarajojen, yhteisillä tapaamisilla ja tilaisuuksilla. Digitaaliset työkalut tukevat verkostotyötä tuomalla uusia mahdollisuuksia tiedonvälitykseen ja vuorovaikutukseen.

- **MEDIKASVATUKSEN OSAAMISESSA ON PUUTTEITA.** Mediakulttuurin kehityksen mukana muuttuvat myös mediakasvatuksen osaamisvaateet. Mediakasvatuksen kenttä on aiheiltaan ja näkökulmiltaan laaja. Osaamisen puutteet voivat vaikuttaa tietyistä teemoista, aiheista ja näkökulmista annettavaan mediakasvatukseen sekä rajata sen laajuutta myös kohderyhmien näkökulmista. Osaaminen ja tieto eivät myöskään välttämättä kulje organisaatio- tai toimialarajojen yli.

Eri alojen ammattilaisten mediakasvatusosaamisesta voidaan huolehtia ajankohtaisella, systemaattisella ja tavoittavalla perus- ja täydennyskoulutuksella. Mediakasvatuksen tutkimusta ja tieteellistä asemaa on tärkeää vahvistaa. Osaamista voidaan kehittää muun muassa verkostoissa, tapaamisissa ja erilaisissa tilaisuuksissa, julkaisuissa, tietoa tuottamalla sekä osaamista jakamalla. Koska mediakasvatus on laajaa, on tärkeää tunnistaa omat osaamisvahvuudet ja hyödyntää yhteistyötä eri näkökulmien huomioimisessa.

- **ALUEELLINEN EPÄTASA-ARVO.** Mediakasvatus ei toistaiseksi toteudu tasa-arvoisesti kaikkialla Suomessa. Pitkät etäisyydet, harva asutus ja paikalliset toimintakulttuurit vaikuttavat esimerkiksi ihmisten tavoittamiseen, kulkuyhteyksiin ja matkustamistarpeeseen, yhteisöllisyyden muodostumiseen ja yhteistyömahdollisuuksiin. Mediakasvatusosaaminen on erityisesti alan organisaatioiden osalta keskittynyt isompiin kaupunkeihin. Haja-asustusalueilla esimerkiksi täydennyskoulutustarjonta ja mahdollisuudet osallistua ovat hyvin rajallisia. Toisaalta alan organisaatioiden käsitys kehittämistarpeista ja -haasteista voi jäädä yksipuoliseksi ja pääkaupunkikeskeiseksi. Maantieteellisiä haasteita voidaan osittain ratkaista tiivistämällä yhteistyötä, hyödyntämällä digitaalisuuden tuomia mahdollisuuksia ja kehittämällä edelleen toimintatapoja, yhteistyömenetelmiä ja toimintamalleja esimerkiksi etäosallistumiseen ja oman työn ohessa oppimiseen.
- **MEDIAKASVATUS ON HAJANAISTA.** Moninaisuus on yksi suomalaisen mediakasvatuksen vahvuuksista, mutta laajuus saattaa tuoda myös haasteita. Esimerkiksi aikuiset ja erityisryhmät on tunnistettu aiemmin varjoon jääneiksi kohderyhmiksi suomalaisessa mediakasvatuksessa. Eri kohderyhmiä voidaan tavoittaa paremmin tunnistamalla omien tavoitteiden mukaiset kohderyhmät ja tekemällä ne näkyväksi, tekemällä yhteistyötä sekä lisäämällä tavoitteellisuutta ja tiedottamista. Myös haavoittuvassa asemassa olevat ihmiset ja heidän mediakasvatustarpeensa on tärkeää tunnistaa. Toiminnan katvealueet tulee tunnistaa ja niiden kattamiseksi sekä mediakasvatuksen yhdenvertaisuuden edistämiseksi on tärkeää suunnata systemaattisesti toimenpiteitä. Mediakasvatukseen liittyvien aiheiden moninaisuuden vuoksi mediakasvatukselle asetetaan paljon odotuksia tai sen voidaan nähdä ratkaisevan laajalti erilaisia ongelmia. Toisaalta mediakasvatuksen laajuuden vuoksi tietyt aihealueet ovat voineet jäädä paitsioon. Mediakasvatuksen rajoja, aihealueiden priorisointia ja niihin liittyviä kysymyksiä voidaan ratkaista reflektiivisellä toiminnan kohdentamisella, tiedottamisella ja yhteisellä keskustelulla.

- **MEDIAKASVATUS EI OLE TARPEEKSI SYSTEMAATTISTA.** Mediakasvatuksen on oltava suunnitelmallista, jotta se olisi tavoitettavaa ja sitä voisi kehittää pitkäjänteisesti. Systemaattisuuden puute on kuitenkin yksi mediakasvatuksen haasteista. Suunnitelmallisuuden puutteeseen vaikuttaa mediakasvatuksen johtajuuden puute, toiminnan jatkuva muutos ja pirstaloituminen. Toiminnan pirstaleisuudella viitataan esimerkiksi lyhytkestoiseen rahoitukseen ja hanke pohjaisen työn lisääntymiseen. Suunnitelmallisuutta voidaan edistää kehittämällä mediakasvatustoiminnan johtajuutta, varmistamalla pitkäaikainen rahoitus, työajan kohdentaminen ja muu resursointi, pilotoinnilla ja edelleen kehittämällä mediakasvatussuunnitelmien toteutuksia sekä jakamalla kokemuksia. Toisaalta on tärkeä tiedostaa joustavan ja ketterän toiminnan merkitys uusien toimintatapojen ja innovaatioiden näkökulmasta. Suunnitelmallisuuden avulla voidaan kuitenkin luoda tilaa uusille avauksille ja ketterälle toiminnalle.
- **YHTEISKUNNAN JA MEDIAKULTTUURIN MUUTOKSET HAASTAVAT MEDIAKASVATUKSEN.** Ihmisten välinen eriarvoisuus, syrjäytyminen, ilmastonmuutos, polarisaatio, rasismi ja syrjintä ovat yhteiskunnallisia ongelmia, jotka on tärkeää tiedostaa mediakasvatuksessa, ja on tärkeää myös arvioida, miten ne mediakasvatuksessa voidaan ottaa huomioon. Mediakasvatuksen avulla voidaan esimerkiksi kriittisesti tarkastella mediakulttuurissa esitettäviä ihmisryhmiä koskevia representaatioita sekä tuottaa ja rakentaa monipuolisempaa ja yhdenvertaisempaa kuvastoa. Mediakriittisyys on tärkeää kaikissa ikäryhmissä. Osaamistasojen vaihtelut, väestön vanheneminen, erot mediavälineiden saatavuudessa ja käyttötavoissa sekä maantieteen tuomat haasteet ovat tärkeitä kysymyksiä, jotka liittyvät mediakasvatuksen toteuttamiseen. Median jakelukanavien moninaistuminen johtaa helposti siihen, että osa kuluttajista syrjäytyy tarjonnasta. Julkisen sektorin tulee kiinnittää erityisesti huomiota mediapalveluiden käytettävyyteen ja saavutettavuuteen tasaveroisen kuluttajakokemuksen takaamiseksi. Yhteiskunnallisiin ongelmiin voidaan puuttua esimerkiksi tutkimuksen, yhteistyön sekä avoimen keskustelun avulla.

Mediakulttuuri sisältää monia ongelmallisia, haasteellisia ja vahingollisia ulottuvuuksia ja ilmiöitä, joihin mediakasvatuksella voidaan puuttua tai jotka on tärkeää ottaa huomioon. Näitä ovat esimerkiksi seksuaalinen häirintä, vihapuhe, rikollisuus, disinformaation levittäminen, mediaan liittyvä pahoinvointi, huomiotalouden vaikutukset ja verkkoturvallisuuteen liittyvät teemat. Ongelmana

on myös, että medioissa saatetaan vahvistaa stereotyyppioita alkupe-
räiskansoista, samoin kuin muista etnisistä ryhmistä. Median muut-
tuessa tietosuojaan ja tietosuojaoikeuksiin liittyvät kysymykset on
tärkeää ottaa huomioon. Mediakasvatus voi myös ennaltaehkäistä
taloudellisia riskejä ja menetyksiä.

- **MEDIAKASVATUSTA EI TUNNETA TAI SITÄ EI ARVOSTETA TARPEEKSI.**
Vaikka mediakasvatusta on kehitetty ja toteutettu Suomessa jo pit-
kään, mediakasvatustietoisuudessa on edelleen kehitettävää. Media-
kasvatus ei välttämättä ole kaikille terminä tuttu, tai siihen liittyvä
ymmärrys voi olla kapea. Mediakasvatukseen voi liittyä myös ennak-
koluuloja, jotka estävät mediakasvatuksen toteuttamista tai toisaalta
tuovat ylimääräisiä paineita kasvattajille. Mediakasvatuksen tunnet-
tuutta ja merkitystä voidaan lisätä esimerkiksi eri alojen ammatti-
laisten, päätöksentekijöiden ja yleisesti kansalaisten keskuudessa
tavoitteellisella tiedottamisella, tekemällä työtä näkyväksi, yhteis-
työllä sekä panostamalla toiminnan laatuun.

4.5 MEDIKASVATUKSEN MAISEMA

Mediakasvatus ja medialukutaidot ovat jo lähtökohdiltaan väistämättä moni-
alaista ja -tieteistä toimintaa, joten mediakasvatuksen maisema on vaihteleva
ja värikäs. Samalla medialukutaidosta tulee yhä useammalla elämän alueella
tarpeellista, kun median merkitys yhteiskunnassa ja vaikuttamisessa kas-
vaa, viestintä monipuolistuu ja sen määrä kasvaa, mobiilit ja ubiikit media-
teknologiat ovat ihmisten arjessa kaikkialla ja uudet teknologiat kehittyvät
jatkuvasti. Suomalainen mediakasvatus on 2010-luvun aikana laajentunut
huomattavasti: medialukutaidon edistämisen tarve on tunnustettu yhä use-
ammalla alalla ja erityisesti aikuisten mediakasvatukseen on saatu paljon
uusia avauksia.

Vireästä toimintaympäristöstä ja toimijakentästä huolimatta tietoa
mediakasvatuksen toteutumisesta maanlaajuisesti ei juuri ole. Mediakasva-
tuksen toteutumista on selvitetty varhaiskasvatuksen osalta viimeksi vuonna
2013¹⁸ ja kirjastojen osalta 2012¹⁹. Molempien osalta toimintaympäristö ja
ohjaavat linjaukset ovat olleet sittemmin merkittävässä muutoksessa. Perus-
ja toisen asteen opetuksen osalta mediakasvatuksen toteutumista ei olekaan

18 OKM (2013b). Mediakasvatus kuntien varhaiskasvatuksessa.

19 OKM (2012). Kirjastot ja media 2012. Selvitys mediakasvatuksen tilasta yleisissä kirjastoissa.

kattavasti selvitetty²⁰. Myös aikuisten mediakasvatuksen tila ja mediakasvatuksen toteuttamisen rooli opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalojen ulkopuolisessa toiminnassa, esimerkiksi media-, teknologia- tai sosiaali- ja terveysaloilla, on toistaiseksi selvittämättä. Myös viimeisin mediakasvatuksen hankekenttään kohdistuva selvitys²¹ on vuodelta 2014, joten viime vuosilta ei ole saatavilla kattavaa tietoa myöskään tehdyistä kehittämistoimista.

Samoin medialukutaidon tila Suomessa on pitkälti selvittämättä. Eri valtioiden medialukutaidon tilasta on tehty kansainvälisiä vertailuja²², joissa suomalaiset ovat pitäneet kärkisijoja. Tosiasiassa medialukutaidon laajuuden ja monitulkintaisuuden sekä tutkimusmenetelmähaasteiden vuoksi medialukutaidon tasoa on vaikeaa luotettavasti mitata väestötasolla. Mediakasvatuksen kehittämisen kannalta olisi kuitenkin tärkeää, että ihmisten mediaan liittyvistä oppimisprosesseista, osaamisesta ja niiden kehittämisestä olisi laadukasta tietoa saatavilla. Sen sijaan, että pyrittäisiin koko väestön kattavasti mittaamaan medialukutaidon taso, tilanteesta saataisiin todennäköisesti luotettavin kuva useiden osatutkimusten kokonaisuudella.

Kuten esimerkiksi tämän linjauksen tekemiseen osallistuneiden asiantuntijoiden profiileista käy ilmi, mediakasvatuksen toteuttajista vain pieni osa työskentelee yksinomaan medialukutaidon edistämisen parissa. Käytännössä mediakasvatus on osa kaikkea monipuolista ammatillista toimintaa esimerkiksi monilla opettajilla, tutkijoilla, nuoriso-, kirjasto- ja museotyöntekijöillä sekä sosiaali- ja terveysalalla. Mediakasvatuksen kysymyksiä käsitellään muun muassa osana taide-, demokratia-, seksuaali-, globaali-, turvallisuus- ja ympäristökasvatusta. Eri mediamuotojen osalta omat vahvat verkostonsa ja toimintakulttuurinsa ovat esimerkiksi elokuva-, peli- ja sanomalehtikasvatuksessa, jotka kaikki kuitenkin tekevät yhteistyötä muiden mediakasvattajien kanssa. Usein toiminta on käytännössä niin yhteen nivoutunutta, että voidaan pitää lähinnä määrittelykysymyksenä sitä, mistä ”kasvatuksesta” kulloinkin puhutaan.

Mediakasvatuksen maisema rakentuukin lukuisten sellaisten toimintojen ja toimijoiden kudelmaksi, joita yhdistää kiinnostus median ja ihmisten välisiin suhteisiin sekä hyvän elämän edistämiseen. Joillakin toimijoista tämä mediakasvatuksen kudos on tiheää ja muodostaa työn päivittäisen arjen ja ytimen. Toisilla taas mediakasvatus näyttäytyy työssä ohuina, mutta jatku-

20 Jossain määrin medialukutaitoon ja mediakasvatukseen liittyviä asioita on selvitetty osana muita tutkimuskokonaisuuksia. Johtopäätökset mediakasvatuksen toteutumisen osalta vaatisivat kuitenkin vielä oman selvityksensä tai vähintään systemaattisen koonnin eri tutkimusten osatuloista.

21 Palsa, Pääjärvi, Tossavainen & Pekkala (2014).

22 EAVI (2009); Open Society Institute (2018).

vina mukana kulkevana lankoina. Mediakasvatuksen tarve voi ilmetä yllättäen arjessa, tai asiantuntijuuden ylläpito voi edellyttää muun työn ohessa sitä, että ”pysyttelee kartalla” mediakasvatuksen tapahtumista. Kolmansilla puolestaan mediakasvatustoiminta on pistemäistä ja koostuu esimerkiksi epäsäännöllisistä projekteista tai osallistumisesta teemaviikkoihin.

4.6 ERILAISET TOIMIJAT MEDIAKASVATUKSEN KENTÄLLÄ

Mediakasvatusta edistävät, kehittävät ja tukevat toimijat pyrkivät vahvistamaan mediakasvatuksen tieto-, osaamis- ja rahoituspohjaa sekä antamaan tukea mediakasvatuksen tutkimukseen, suunnitteluun, toteutukseen ja arviointiin. Julkisen sektorin edistäviä ja tukevia toimijoita ovat valtio ja kunnat. Käytännön tasolla suurin osa mediakasvatuksesta tapahtuukin kuntien palveluissa: mediakasvatuksen toteutumisen kannalta avainasemassa ovat opettajat ja muut kasvatuksen ja hoivan ammattilaiset, nuorisotyöntekijät, kirjastojen ja museoiden työntekijät sekä muut kulttuuripalveluiden työntekijät sekä myös monet muut ammattiryhmät. Tärkeässä asemassa mediakasvatuksessa ovat kolmannella sektorilla kansalaisjärjestöt, yhdistykset ja muut kulttuuri-, museo- ja taidelaitokset sekä uskonnolliset yhteisöt. Mediatoimialalla mediakasvatuksen parissa toimii yrityksiä, alan yhdistyksiä ja edunvalvontajärjestöjä. Edelleen kasvatuksen alueella toimii yliopistoja, korkeakouluja ja muita oppilaitoksia itsenäisinä laitoksina ja säätiöinä. Nonformaalit oppimisympäristöt, esimerkiksi muistiorganisaatiot näyttelyineen ja palveluineen, tarjoavat monipuolisia mahdollisuuksia mediakasvatukseen.

MEDIAKASVATUKSEN EDISTÄMINEN OPETUS- JA KULTTUURIMINISTERIÖSSÄ JA SEN ALAISISSA VIRASTOISSA

Opetus- ja kulttuuriministeriö vastaa osana valtioneuvostoa koulutus-, tiede-, kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan kehittamisestä ja kansainvälisestä yhteistyöstä. Opetus- ja kulttuuriministeriössä medialukutaidon edistämistä tuetaan resurssiohjauksen keinoin ja informaatio-ohjauksella. Ministeriön tehtäviin kuuluu myös toimialan lainsäädännön kehittäminen. Medialukutaidon edistäminen on opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalalla sisältöalue, joka kuuluu useaan eri politiikka-alueeseen.

Kulttuuripolitiikan alueella, osana audiovisuaalista politiikkaa, medialukutaidon kehittämistä on tuettu säännöllisesti muun muassa valtakunnallisiin mediakasvatushankkeisiin suunnatuin määrärahoihin jo yli kymmenen vuoden ajan. Kulttuuri- ja taidepolitiikan osasto vastaa myös medialukutaidon edistamisestä EU-tasolla osana EU:n audiovisuaalista mediapolitiikkaa. Kult-

tuuri- ja taidepolitiikan osasto myös tulosoittaa Kansallista audiovisuaalista instituuttia KAVIa, jolla on mediakasvatuksen edistämisen viranomaistehävä. Kulttuuripolitiikan alueella myös kirjastoilla on jo pitkään ollut vahva rooli kansalaisten mediataitojen edistäjänä, ja kirjastojen kehittämismäärärahoja on ohjattu myös mediakasvatushankkeisiin ja -koulutuksiin. Laki yleisistä kirjastoista²³ velvoittaa kirjastot edistämään muun muassa tiedon saatavuutta ja käyttöä, monipuolista lukutaitoa sekä aktiivista kansalaisuutta, demokratiaa ja sananvapautta. Nämä kaikki tavoitteet ovat mediakasvatuksen näkökulmasta keskeisiä. On myös huomioitava opetus- ja kulttuuriministeriön rahoittama mediakasvatuksen vakiinnuttamista yleisissä kirjastoissa kehittänyt Suomen kirjastoseuran toteuttama hanke, jossa laadittiin yleisten kirjastojen mediakasvatusta koskevia suuntaviivoja²⁴.

Opetus- ja kulttuuriministeriö vastaa nuorisotyön ja -politiikan yleisestä kehittämisestä. Nuorisopolitiikan tavoitteena on parantaa nuorten kasvu- ja elinoloja sekä sukupolvien välistä vuorovaikutusta. Tavoitteeseen pyritään yhteistyöllä eri toimialojen kanssa. Nuorisotyön tavoitteena on nuorten kasvun, itsenäistymisen ja osallisuuden tukeminen yhteiskunnassa. Ministeriö tukee nuorten tieto- ja neuvontatyön, digitaalisen nuorisotyön ja -toiminnan osaamista ja yhteistyötä sekä vahvistaa nuoriin liittyvää tietopohjaa resursoimalla tahoja, jotka toimivat myös mediakasvatuksen alalla. Lisäksi nuorisopolitiikassa myönnetään yleisavustuksia valtakunnallisille nuorisotyötä tekeville järjestöille, joihin kuuluu myös keskeisiä mediakasvatusjärjestöjä, esimerkiksi Mediakasvatusseura ry. Erityisavustuksin taas tuetaan kuntien ja yhteisöjen mediakasvatushankkeita. Monipuolisten valtakunnallisten ja kunnallisten hankkeiden avulla on edistetty nuorten medialukutaitoja ja tietoyhteiskuntavalmiuksia. Lisäksi niillä on vahvistettu nuorisotyöntekijöiden mediakasvatusosaamista ja tuotu esiin mediakasvatuksen merkitys osana perusnuorisotyötä ja -toimintaa.

Opetus- ja kulttuuriministeriön koulutuspolitiikan osalta viime vuosien merkittävimpiä uudistuksia ovat olleet Opetushallituksen toteuttamat opetussuunnitelmauudistukset aina varhaiskasvatuksesta toiselle asteelle ja aikuisten perusopetukseen. Opetussuunnitelmat mahdollistavat systemaattisen medialukutaidon edistämisen läpi formaalin kasvatus- ja opetusjärjestelmän. Medialukutaidon kehittymistä tukevia opetuksen tavoitteita ja keskeisiä sisältöjä on runsaasti esimerkiksi äidinkielessä ja kirjallisuudessa, kuvataiteessa, yhteiskuntaopissa, historiassa ja terveystiedossa eri koulutusmuodoissa. Myös varhaiskasvatussuunnitelmien perusteissa annetuilla oppimisen

²³ Laki yleisistä kirjastoista (1492/2016, 2. §).

²⁴ Suomen kirjastoseura 2014.

alueiden, toimintakulttuurin ja laaja-alaisen osaamisen linjauksilla tuetaan monipuolisesti mediakasvatusta. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa 2018 mediakasvatuksen tehtävänä on tukea lasten mahdollisuuksia toimia aktiivisesti ja ilmaista itseään yhteisössään sekä harjoitella kehittyvää lähde- ja mediakriittisyyttä. Mediakasvatus tukee varhaiskasvatuksessa ajatteluun ja oppimiseen liittyvää laaja-alaista osaamista. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa 2014 medialukutaito sisältyy laaja-alaiseen osaamisen osa-alueen monilukutaidon tavoitteisiin, joihin pyrkimistä edistetään kaikkien oppiaineiden opetuksessa. Erityisesti oppilaiden median käyttötaitojen kehittämisen näkökulmasta keskeinen perusopetuksen laaja-alaisen osaamisen osa-alue on tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa 2014 mediakasvatusta annetaan ja medialukutaitoa kehitetään kullekin oppiaineen tehtävän, opetukselle asetettujen tavoitteiden ja keskeisten sisältöjen näkökulmasta. Medialukutaitoa kehitetään myös monialaisissa oppimiskokonaisuuksissa. Aikuisten perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa 2017 mediakasvatus sisältyy kaikkien oppiaineiden opetukseen. Lukiokoulutuksessa erityinen medialukutaitoon liittyvä kokonaisuus on Median lukiodiplomi, jossa opiskelija voi osoittaa erityistä osaamistaan ja harrastuneisuuttaan monipuolisesti itse valitsemallaan tavalla. Uudet lukion opetussuunnitelmat (2019) otetaan käyttöön vuonna 2021. Ammatillisessa koulutuksessa medialukutaidon tavoitteita sisältyy viestintä- ja vuorovaikutusosaamisen kokonaisuuteen, joka on osa ammatillisten perustutkintojen yhteisiä tutkinnon osia. Ammatillisten tutkintojen yhteisten opintojen lisäksi syvällisempää mediataitojen käyttöä ja osaamista kehitetään eri tutkintojen alakohtaisissa opinnoissa, kuten esimerkiksi media-alan ja kuvallisen ilmaisun perustutkinnossa sekä media-alan ammatti- ja erikoissammattitutkinnoissa. Taiteen perusopetuksessa oppilaan monilukutaitoa ja mediaosaamista kehitetään kullekin taiteen alalle ominaisin lähestymistavoin ja menetelmin. Taiteen perusopetuksen osalta merkittävä uudistus mediakasvatuksen näkökulmasta oli laajan ja yleisen oppimäärän opetussuunnitelman perusteiden antaminen 2017. Samalla myös sanataide, johon sisältyy myös mediakasvatuksen elementtejä, sai vuoden 2017 perusteissa laajan oppimäärän opetussuunnitelman perusteet. Mediakasvatus on osa myös kuvataidetta taiteen perusopetuksessa (OPH 2017b). Mediakasvatusta sisältyy lasten ja nuorten taiteen perusopetukseen ja myös aikuisten taiteen perusopetukseen. Myös vapaan sivistystyön piirissä kansalaisopistoissa, kansanopistoissa, kesäyliopistoissa ja opintokeskuksissa tarjotaan mahdollisuuksia omaehtoiselle oppimiselle ja kansalaisvalmiuksien kuten medialukutaidon kehittämiseksi.

Opetus- ja kulttuuriministeriö on lisäksi suunnannut Opetushallituksen kautta runsaasti rahoitusta koulutuksen järjestäjille käytettäväksi oppimisympäristöjen kehittämiseen ja monipuolistamiseen sekä opetustoimen ja varhaiskasvatuksen henkilöstökoulutukseen, ja näissä hankkeissa on ollut mukana myös monia mediakasvatusta sisältäviä hankkeita. Laaja-alaisen lukutaitojen kehittämiseksi opetus- ja kulttuuriministeriön koulutuspolitiikan osasto sekä kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan osasto ovat rahoittaneet viime vuosina yhteisesti useita laajoja hankkeita tai ohjelmia: Lukuinto-ohjelmaa (2012–2015), Monilukutaito opitaan ilolla (MOI) -kehittämishjelmaa (2016–) sekä Lukutaitofoorumia (2017–2018) ja sen seuraajaa, vuonna 2018 alkanutta Lukuliikettä, joka jatkuu pääministeri Rinteen hallitusohjelman (2019) mukaisesti.

KANSALLINEN AUDIOVISUAALINEN INSTITUUTTI KAVI

Suomessa on vuoden 2012 alusta lähtien toiminut kansallinen mediakasvatusturvaviranomainen, jolla on ainoana toimijana Suomessa lakisääteinen mediakasvatuksen edistämisen tehtävä (1434/2007). KAVI on opetus- ja kulttuuriministeriön alainen virasto, jonka lakisääteisiin tehtäviin kuuluvat lisäksi elokuvien ja televisio- ja radio-ohjelmien säilyttäminen ja niihin liittyvä tutkimus sekä audiovisuaalisen kulttuurin edistäminen. KAVIn Mediakasvatus- ja kuvaohjelmayksikkö MEKUn vastuulla on kansallinen mediakasvatuksen edistäminen ja koordinointi sekä kuvaohjelmien tarjoamisen valvonta lasten suojelemisen näkökulmasta. KAVI on aktiivinen kansainvälisessä yhteistyössä ja edustaa Suomea muun muassa Euroopan komission Media Literacy Expert Groupissa ja Safer Internet for Children Expert Groupissa sekä eurooppalaisten mediaregulaattoreiden EPRA-ryhmässä alaikäisten suojelelun ja mediakasvatusta koskeissa asioissa²⁵. Euroopan unionin osarahoittaman Safer Internet -verkoston Suomen keskuksena KAVI toimii yhdessä Mannerheimin Lastensuojeluliiton ja Pelastakaa Lapset ry:n kanssa. KAVI ylläpitää maksuttomia eri alojen ammattilaisille suunnattuja mediakasvatuksen verkkopalveluita, kuten mediataitokoulu.fi, pelikasvatus.fi ja ikaraja.fi. Lisäksi KAVI koordinoi muun muassa suuria kansallisia yhteistyöhankkeita, Mediataitoviikkoa ja Peliviikkoa, jotka tuovat yhteen satoja alan toimijoita. KAVI myös toteuttaa ja kehittää aktiivisesti elokuvakasvatustyötä osana esitystoimintaansa sekä yhteistyössä muiden alan toimijoiden kanssa.

²⁵ Muilta osin EPRA-ryhmässä Suomen edustajana toimii liikenne- ja viestintävirasto Traficom.

OPETUSHALLITUS

Opetushallitus on kehittämisvirasto, jonka tehtävistä säädetään laissa (564/2016) ja sen nojalla annetulla valtioneuvoston asetuksella (1070/2016). Viranomaisena Opetushallitus valmistelee ja päättää perusopetuksen ja lukio-koulutuksen opetussuunnitelmien perusteet, varhaiskasvatussuunnitelman perusteet sekä ammatillisten tutkintojen ja näyttötutkintojen perusteet. Opetushallitus osallistuu toimialaansa koskevien säädösten valmisteluun ja antaa säädösten toimeenpanoon liittyviä määräyksiä, ohjeita ja suosituksia. Lisäksi Opetushallitus ylläpitää toisen asteen, ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen opiskelijavalintarekisteriä, järjestää kielitutkintoja, järjestää ja rahoittaa jatkokoulutusta opettajille sekä muulle koulutoimen henkilöstölle ja vastaa ulkomaisten tutkintojen tunnustamisesta. Opetushallitus on myös koulutuksen järjestäjä. Sen vastuulla on kaikkiaan kuusi valtion oppilaitosta. Opetushallitus tukee myös koulutuksen ja kansainvälisyyden kehittämistoimintaa kehittämiskumppanuuksilla, resursseilla, koulutus- ja konsultointipalveluilla sekä koulutuksen kehittämishankkeilla. Lisäksi Opetushallitus tukee yhteiskunnan kansainvälistymistä esimerkiksi toimeenpanemalla kansainvälisyyttä edistäviä ohjelmia ja tuottamalla kansainvälistymiseen liittyvää tietoa. Virasto koordinoi koulutuksen tietojärjestelmä-, rekisteri- ja tietovarantopalveluja, tuottaa koulutuksen indikaattoreita ja ennakointitietoa, kerää tietoa opetustoimen valtiosuosusjärjestelmästä sekä kehittää ja tuottaa vähälevikistä oppimateriaalia.

MUUT MINISTERIÖT JA VIRANOMAISET SEKÄ VALTAKUNNALLISET OSAAMISKESKUKSET

Medialukutaitoja tukevat myös muut ministeriöt tai viranomaiset eri näkökulmista osana työtään. Oikeusministeriö tukee medialukutaitoja osallisuuden ja vaikuttamisen tulokulmasta osana demokratiakasvatusta. Oikeusministeriö toimii aktiivisesti vihapuheen ja -rikollisuuden vastaisessa työssä ja on muun muassa toteuttanut vuosina 2017–2019 Against hate -projektia laaja-alaisessa sidosryhmäyhteistyössä. Liikenne- ja viestintäministeriö valmistelee toimialaansa liittyvät poliittiset ja strategiset linjaukset ja lainsäädännön. Mediakasvatuksen kannalta keskeinen linjaus, Valtioneuvoston periaatepäätös mediapoliittisesta ohjelmasta, julkaistiin vuonna 2018. Ohjelmassa yhdeksi tavoitteeksi asetettiin mediakasvatuksen vahvistaminen ja kohdentaminen uusille kohderyhmille. Liikenne- ja viestintäministeriö on myös vastuuviranomainen audiovisuaalisia mediapalveluita koskevan, uudistetun EU-direktiivin toimeenpanossa Suomessa. Sisäministeriön vastuulla on Suomen sisäisen turvallisuuden edistäminen. Sisäministeriö julkaisi vuonna

2016 mediakasvatukseen liittyvän Kansallisen väkivaltaisen radikalisoitumisen ja ekstremismin ennaltaehkäisyn toimenpideohjelman, jossa medialukutaidon edistämisen tärkeyttä korostettiin osana radikalisoitumisen vastustamista ja ennaltaehkäisyä. Kuluttajakasvatuksen asiantuntijana toimii Kilpailu- ja kuluttajavirasto, joka valvontatehtävien ohella tuottaa medioihin ja erityisesti mainontaan liittyvää aineistoa kuluttajavalistuksen ja -kasvatuksen keinoin. Elinikäisen oppimisen näkökulmasta mainonnan lisäksi myös moni muu kuluttajan median käyttöön liittyvä tieto edistää medialukutaitoa. Medialukutaitoja tukee myös se, että poliisilla on toimintasuunnitelmansa mukaisesti riittävä kyky puuttua viharikoksiin ja rangaistavaan vihapuheeseen.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL) tutkii ja seuraa väestön hyvinvointia ja terveyttä ja kehittää toimenpiteitä niiden edistämiseksi. THL seuraa väestötutkimusten avulla lasten, nuorten ja lapsiperheiden vanhempien mediakäyttäytymistä ja sen yhteyttä terveyteen, hyvinvointiin ja elintapoihin. Lisäksi THL tuottaa tietoa medialukutaitojen parantamiseksi ja tekee suosituksia.

Tilastokeskus edistää tilastojen luku- ja käyttötaitoa esimerkiksi oppilaitosyhteistyön, materiaali- ja tapahtumatuotannon sekä viestinnän avulla.

Liikenne- ja viestintävirasto Traficom on liikenteen ja viestinnän lupa-, rekisteröinti- ja hyväksyntä- sekä turvallisuusviranomainen. Kyberturvallisuuskeskus kehittää ja valvoo viestintäverkkojen ja -palveluiden toimintavarmuutta ja turvallisuutta. Organisaatiot tuottavat ja julkaisevat tietoa turvallisuudesta mediankäytöstä, esimerkiksi kasvattajille suunnattuja oppaita.

Digi- ja väestötietovirasto edistää yhteiskunnan digitalisaatiota, turvaa tietojen saatavuutta ja tarjoaa palveluja asiakkaiden elämäntapahtumiin. Virasto toimii digituen²⁶ järjestäjien valtakunnallisena tukijana.

Tietosuojavaltuutettu on kansallinen valvontaviranomainen, joka valvoo tietosuojalainsäädännön noudattamista. Tietosuojavaltuutetun tehtävänä on muun muassa edistää tietoisuutta henkilötietojen käsittelyyn liittyvistä riskeistä, säännöistä, suojatoimista, velvollisuuksista ja oikeuksista.

Mediakasvatuksen kannalta keskeisiä kansallisia osaamiskeskuksia ovat 2010-luvulla olleet erityisesti Digitaalisen nuorisotyön osaamiskeskus Verke sekä nuorten tieto- ja neuvontapalveluiden osaamiskeskus Koordinaatti. Opetus- ja kulttuuriministeriön rahoittamat nuorisoalan osaamiskeskukset kehittävät ja edistävät nuorisoalan osaamista, asiantuntijuutta ja tiedonkulkua nuorisolain mukaisesti.

26 Digtuenalla tarkoitetaan verkkoasioinnin ja älylaitteiden käytön opastusta. Julkiset palvelut digitalisoituvat, eivätkä kaikki pysty itse käyttämään palveluja digitaalisesti. Digituki auttaa niitä, jotka tukea tarvitsevat.

VALTAKUNNALLISET JÄRJESTÖT JA VERKOSTOT

Järjestöt toimivat mediakasvatuksessa asiantuntijoina, vaikuttajina, kehittäjinä, tiedottajina ja käytännön toteuttajina. Järjestöillä on usein vahvat alueelliset verkostot, joiden toiminta ulottuu usein paikallistasoon saakka. Työn lähtökohdiana on tyypillisesti jonkin erityisalueen ja ryhmän tuntemus, ja medialukutaitoja edistetään yhtenä sisältöalueena monien muiden joukossa. Osa alan järjestöistä toteuttaa mediakasvatusta myös päätehtävänänsä.

Mediakasvatusalan järjestöjen keskeinen toimija on Mediakasvatusseura ry, jonka yhteisöjäsenenä on suuri osa suomalaisista mediakasvatuksen aktiivisista toimijaorganisaatioista. Mediakasvatuksen käytännön toimintaa toteuttaa ja mallintaa päätyönään myös esimerkiksi Mediakasvatuskeskus Metka ry, ja muun muassa Koulukinoyhdistys ry edistää elokuvakasvatusta mediakasvatuksen osana. Eri kansalaisryhmistä lapset ja nuoret onkin huomioitu selvästi vahvimmin mediakasvatuksen järjestöissä. Suomessa on runsaasti aktiivisia lapsi- ja nuorisoalan järjestöjä, joissa on panostettu medialukutaidon edistämiseen osana lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämistä. Tällaisia ovat muun muassa Mannerheimin Lastensuojeluliitto ry, Pelastakaa Lapset ry, Suomen Vanhempainliitto ja 4H-liitto. Mediakasvatuksen järjestöjen toiminta ei kuitenkaan rajaudu vain lapsiin, nuoriin ja lapsiperheisiin. Aktiivisia aikuisten medialukutaidon kehittäjiä ovat olleet mm. Kansanvalistusseura ry, Eläkeliiitto ry sekä Vanhustyön Keskusliitto ry.

Mediakasvatuksen kentällä toimii myös valtakunnallisia audiovisuaalisen alan järjestöjä ja tekijänoikeusjärjestöjä, kuten mediataiteen tai elokuvien levitysjärjestöjä, jotka muun muassa toteuttavat media- ja elokuvakasvatustprojekteja, tiedottavat tekijänoikeuksista ja ovat mukana mediakasvatuksen kehittämisessä. Audiovisuaalisen alan järjestöt kehittävät ja mahdollistavat myös alueellista ja paikallista toimintaa. Pitkäaikaista paikallista toimintaa edustavat mm. Viestintäkasvatuksen seuran medialeirit, ja alueellista tasa-arvoa edistävät AV-arkin Mediataide kasvattaa! -palvelun kautta tarjottavat kaikille ammattikasvattajille ilmaiset mediataiteen ja -kasvatuksen oppimateriaalit. Tekijänoikeusjärjestöistä Tekijänoikeuden tiedotus- ja valvontakeskus ry (TTVK) tiedottaa tekijänoikeudesta ja toimii tekijänoikeuden täytäntöönpanon ja piratismiin asiantuntijana sekä tuottaa tekijänoikeuskasvatushankkeita. Kopiosto ry kouluttaa ja edistää tekijänoikeusosaamista oppilaitoksissa ja tuottaa materiaalia tekijänoikeustaitojen kehittämisen tueksi. Kopioston oppilaitosten kopiointilupa ja oppilaitosten tv-ohjelmien käyttöluvut mahdollistavat monien mediasisältöjen hyödyntämisen opetuksessa. Suomen Nuorisovaltuustojen Liitto tukee nuorisovaltuutettujen medialukutaidon ja mediataitojen kehittymistä. Fingo ry:n koordinoimassa kansalaisjärjestöjen globaalikasvatusverkostossa monet toimijat tekevät mediakasvatusta. Suo-

men lasten ja nuorten kuvataidekoulujen liitto edustaa taiteen perusopetuksen yhdeksästä taiteenalasta neljää: kuvataidetta, arkkitehtuuria, käsityötä ja mediataiteita.

MEDIALUKUTAIDON TUKEMINEN MEDIATOIMIALALLA

Mediatoimialan yrityksistä pitkäaikainen mediakasvatuksen edistäjä on kansallinen Yleisradio, joka tuottaa aktiivisesti mediakasvatusmateriaalia verkkosivustoilleen. Ylen palveluista esimerkiksi Digitreenit-sivusto tarjoaa monipuolisesti itseopiskelumateriaaleja kansalaisten vapaaseen käyttöön ja Yle Uutislukka -mediakasvatustoiminta on suunnattu 11–18-vuotiaille.

Medialukutaitoja edistetään myös yritysmaailmassa, mediatoimialan yhdistyksissä ja edunvalvontajärjestöissä. Mediatoimialan nykyistä toimintaympäristöä luonnehtii digitaalisuus, kansainvälisyys sekä globaali kilpailu markkina-alueista ja yleisöistä. Alalla tutkitaan ja kehitetään jatkuvasti uusia liiketoimintamalleja, palvelu- ja tuotekonsepteja sekä selvitetään esimerkiksi lukemistapojen muutoksiin liittyviä käyttäjien tarpeita. Mediatoimialalla medialukutaidon edistäminen on osaltaan median kuluttajaksi, tulevaisuuden lukijaksi ja muuksi sisältöjen käyttäjäksi kasvattamista. Medialukutaitoiset kuluttajat osaavat arvostaa ja valita monipuolisia ja vastuullisesti tuotettuja sisältöjä. Mediakasvatus tukee siten paitsi luotettavaan tietoon perustuvaa demokratiaa ja sivistystä myös erilaisten sisältöjen kulutusta, tuotantoa ja jakelua ja sitä kautta luovan alan taloutta ja työllisyyttä.

Suomessa mediakasvatustoimintaa on pitkään edustanut esimerkiksi Sanomalehtien liiton Sanomalehti opetuksessa -toiminta, joka on valtakunnallisesti kattavaa. Toiminta on vakiintunut osaksi sanoma- ja kaupunkilehtien ja koulujen mediakasvatusyhteistyötä, ja Sanomalehtiwiki on ollut jo yli 20 vuotta osa suomalaisen mediakasvatuksen maisemaa. Sanomalehtien liitto tuottaa mediakasvatusmateriaaleja opetuskäyttöön. Myös aikakauslehtien yhteistyöfoorumi Aikakausmedia tuottaa aktiivisesti mediakasvatuksen materiaaleja opetuskäyttöön. Mediatoimialan edunvalvontajärjestöt edistävät edustamiensa sektorien mediasisältöjen käyttöä yhteiskunnassa sekä tuottavat median käyttöön liittyvää tutkimusta ja muuta informaatiota ja järjestävät kampanjoita. Medialukutaidon edistämässä edunvalvontajärjestöt tekevät aktiivista yhteistyötä valtakunnallisten mediakasvatuksen järjestöjen ja viranomaisten kanssa.

Medialukutaidon edistäminen on aktiivista myös monissa media-alojen yrityksissä. Esimerkiksi televisiokanavat ovat tukeneet mediakasvatustyötä näyttämällä maksutta mediakasvatukseen liittyviä tietoiskuvideoita osana ohjelmistoaan. Eri toimitukset tekevät paljon journalismikasvatusta osana

perustyötä – esimerkiksi uutismediat avaavat yhä useammin journalistisia ratkaisuja lukijoille ja kertovat vastuullisen journalismin periaatteista ja siitä, miten journalismi eroaa muusta sisällöstä. Medialukutaidon edistämistyössä on jo vuosia ollut mukana muun muassa verkkopalveluita ja -alustoja tarjoavia yrityksiä sekä pelialan yrityksiä. Toimintatavat ovat monimuotoisia: yritykset voivat esimerkiksi tarjota mediakasvatustietoa omissa palveluissaan, tukea rahallisesti mediakasvatustyötä toteuttavia järjestöjä, toteuttaa yhteisiä kampanjoita julkisten toimijoiden tai järjestöjen kanssa tai tarjota maksutta tuotteitaan nuorisotyön tai opetuksen käyttöön tai palkintoina erilaisten kampanjoiden yhteydessä.

YLIOPISTOT, KORKEAKOULUT JA MUUT TUTKIMUSORGANISAATIOT

Yliopistot, korkeakoulut ja muut tutkimusorganisaatiot edistävät laadukkaaseen ja ajantasaiseen tutkimukseen perustuvan tietopohjan laajentamista mediakasvatuksessa. Tutkimustiedolla on merkitystä kaikkien muiden mediakasvatusta edistävien tahojen työssä. Yliopistot harjoittavat tieteellistä tutkimusta ja antavat siihen perustuvaa ylintä opetusta. Suomen kymmenestä kulttuuri-, taide-, viestintä- tai kasvatustieteen opintoja tarjoavasta yliopistosta kahdeksassa on jatkuvaa mediakasvatuksen tutkimusta ja opetusta. Opinnot ovat yleensä yksittäisiä kursseja eri tieteenaloilla yliopistosta riippuen, tai aiheisältöjä on integroitu osaksi muita kursseja. Pääaineena mediakasvatusta voi maisteritutkintotasolla opiskella Lapin yliopistossa ja sivuaineena Helsingin yliopistossa. Yliopistoissa koulutetaan myös mediakasvatuksen alan tohtoreita. Tampereen ja Lapin yliopistoissa on mediakasvatuksen professuuri. Muutamassa yliopistossa mediakasvatuksen alueella on opetus-, tutkimus- ja kehittämistoimintaa erillisenä yksikkönä tai alueena. Lapin yliopistossa toimii mediakasvatukseen keskittynyt opetus- ja tutkimusyksikkö Media Education Hub. Mediakasvatukselle oleellista tutkimustietoa tuottavat myös kansainväliset tutkimusorganisaatiot ja yliopistot ulkomailla. Mediakasvatusta sisältyy myös useiden ammattikorkeakoulujen kurssitarjontaan yksittäisinä kursseina tai kurssipaketteina. Korkeakoulujen lisäksi mediakasvatustutkimuksesta keskeisimmät tutkimustoimintaa harjoittavat toimijat ovat olleet Nuorisotutkimusverkosto ja Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissäätiö Cupore. Korkeakoulut järjestävät myös yleisölle avoimia mediakasvatuksen seminaareja, näyttelyitä ja tapahtumia.

KANSAINVÄLINEN YMPÄRISTÖ

Tässä alaluvussa luodaan lyhyt katsaus mediakasvatuksen kansainväliseen tilanteeseen. Erityisesti tarkastellaan medialukutaidon edistämistä Euroopassa vuosien 2013 ja 2019 väliseltä ajalta.

Medialukutaidon ja muiden digitaalisen kompetenssien edistäminen on ollut eurooppalaisella agendalla jo yli kymmenen vuoden ajan (Euroopan komissio 2009). Kuitenkin medialukutaidot ovat 2010-luvun loppupuolella tehneet näyttävästi tuloaan yhä useampiin linjausasiakirjoihin ja suosituksiin. Muutoksen taustalla voidaan teknologisen kehityksen lisäksi nähdä ainakin huoli disinformaation, populismin ja vihapuheen leviämisestä, havahtuminen yksityisyyden suojan merkitykseen sekä erilaisten mediataitojen tunnistaminen aiempaa laajemmin osaksi elinikäistä oppimista.

Medialukutaidon edistäminen on myös käytännössä ollut aktiivista ympäri Eurooppaa. Esimerkiksi vuonna 2016 julkaistuun selvitykseen koottiin yhteensä 547 medialukutaitoprojektia sekä 189 erilaista medialukutaidon edistämisen verkostoa. Mediakasvatuksen kansallisia teemaviikkoja tai -päiviä vietetään Suomen lisäksi vuosittain esimerkiksi Ranskassa, Hollannissa, Kroatiassa ja Irlannissa (European Audiovisual Observatory 2016).

Tämän linjausprosessin yhteydessä ei ollut mahdollista luoda kokonaiskuvaa mediakasvatuksen asemasta osana eri maiden opetussuunnitelmia, eikä siitä ole myöskään saatavilla ajantasaista tutkimusta edes EU-maiden osalta. Asian selvittämistä mutkistavat maiden opetussuunnitelmaprosessien eritahtisuus, käytetyn terminologian moninaisuus sekä se, että osassa maista opetussuunnitelmat vaihtelevat alueittain tai kieliryhmittäin. Yhdessäkään EU-maassa medialukutaito tai mediakasvatus ei kuitenkaan kuulu perusopetukseen omana pakollisena oppiaineenaan. Niissä maissa, joissa medialukutaito on selkeästi osa perusopetusta, se on sisällytetty opetussuunnitelmaan ”läpäisyaineena”. Tällaisia maita ovat Suomen lisäksi esimerkiksi Unkari ja Tšekki²⁷. Esimerkiksi Ruotsissa taas medialukutaitoa ei mainita erillisenä taitona opetussuunnitelmassa, mutta useissa oppiainekohtaisissa ja yleisesti opetuksen tavoitteita kuvaavissa osioissa kirjataan myös median ymmärtämiseen ja käyttöön liittyviä tavoitteita²⁸. Vuonna 2014²⁹ toteutetun tutkimuksen mukaan oppiaineista yleisimmin medialukutaitoa opetettiin EU-maissa äidinkielen tai taideaineiden yhteydessä. Maiden välillä on myös suurta vaihtelua mediakasvatustoiminnan aktiivisuudessa ja kattavuudessa. Esimerkiksi kaikista maista ei löytynyt pyydettyä 20:tä mediakasvatushanketta aiemmin

27 McDougall, Zezulkova, van Driel & Sternadel 2018

28 Skolverket 2018

29 Hartai 2014

viitatus selvityksen³⁰ aineistonkeruussa, toisissa maissa kontaktihenkilöt taas raportoivat valinnan vaikeudesta hankkeiden runsauden vuoksi.

MEDIALUKUTAIDON EDISTÄMINEN EUROOPAN UNIONISSA

Merkittävin viimeaikainen medialukutaidon edistämistä koskeva muutos tapahtui vuonna 2018, kun audiovisuaalisia mediapalveluita koskeva direktiivi uudistettiin (EU 2018/1808). Direktiivin artiklan 33a mukaan jäsenvaltioiden on edistettävä medialukutaitoa ja toteutettava toimenpiteitä sen kehittämiseksi. Lisäksi jäsenvaltioiden on raportoitava toteutuneista toimenpiteistä Euroopan komissiolle kolmen vuoden välein. Ensimmäistä kertaa kaikkia EU-jäsenmaita koskee medialukutaidon edistämisen velvoite.

Komissio ohjaa useita medialukutaidon ja mediakasvatuksen kannalta tärkeitä asiantuntijaryhmiä, joista osa koostuu vain jäsenvaltioiden edustajista, osa sekä jäsenvaltioiden että sidosryhmien edustajista. Erityisesti medialukutaidon kysymyksiin on perehtynyt Media Literacy Expert Group³¹, mutta myös esimerkiksi The European Regulators Group for Audiovisual Media Services (ERGA)³² ja Safer Internet for Children Expert Group³³ -ryhmien työ koskettaa läheisesti medialukutaidon teemoja. Komissio on viime vuosina kiinnittänyt paljon huomiota disinformaation torjuntaan ja sen myötä medialukutaitoon. Vuonna 2018 julkaistu komission tiedonanto disinformaation torjumisesta verkossa³⁴ kannustaa jäsenmaita muun muassa sisällyttämään medialukutaidon koulutuspolitiikkaan sekä tukemaan ja kouluttamaan opettajia sen opetukseen.

Käytännön toimenpiteinä medialukutaidon edistämiseksi Euroopan komissio on kohdentanut vuodesta 2016 alkaen yksinomaan medialukutaitoon tarkoitettua pientä määrärahaa (500 000 € vuosittain) Media Literacy for All -rahoitushaussa³⁵. Vuonna 2019 komissio järjesti myös ensimmäistä kertaa European Media Literacy Week³⁶ -teemaviikon. Disinformaation torjunnan keskeisyyttä komission medialukutaitotyössä kuvaa vuonna 2019 osuvasti se, että aihealue oli hallitseva sekä teemaviikossa että rahoitushaussa.

Medialukutaidon kannalta merkityksellisiä rahoituksia on kuitenkin myönnetty myös monista muista rahoituslähteistä. Näistä keskeisempänä voi-

³⁰ European Audiovisual Observatory 2016

³¹ Media Literacy Expert Group.

³² The European Regulators Group for Audiovisual Media Services (ERGA).

³³ Safer Internet for Children Expert Group.

³⁴ Komission tiedonanto disinformaation torjumisesta verkossa.

³⁵ Media literacy for All -rahoitushaku.

³⁶ European Media Literacy Week.

daan pitää Safer Internet -ohjelmaa, joka toteuttaa Eurooppalaista strategiaa internetin parantamisesta lasten näkökulmasta (Euroopan komissio 2012). Ohjelman tuella lähes kaikissa Euroopan maissa toimii Safer Internet Centre. Suomessa keskuksen muodostavat yhteistyössä KAVI, Mannerheimin Lastensuojeluliitto ry ja Pelastakaa Lapset ry. Yhdessä eri maiden keskuksien muodostavat Insafe-verkoston ja ovat osa INHOPE-verkoston. Insafe-verkoston tehtävän työn tarkoituksena on edistää lasten ja nuorten mediataitoja, -osallisuutta, -turvallisuutta sekä tietoisuutta internetistä ja digitaalisista viestintäteknologioista. INHOPE keskittyy lasten ja nuorten turvallisuuden ja hyvinvoinnin kysymyksiin sekä erityisesti lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä koskevan kuvamateriaalin tunnistamiseen ja poistamiseen verkosta. Näkyvin osa Safer Internet Centre -toimintaa on kaikkialla osallistumiseen Safer Internet Day -teemapäivään, jota maailmanlaajuisesti vietetään yli 140 maassa. Suomessa päivä on osa laajempaa Mediataitoviikkoa. Medialukutaidon kannalta merkityksellisiä hankkeita on EU-tasolla lisäksi tuettu mm. Erasmus+- ja Horizon 2020 -rahoituksilla.

Myös tuleva uusi Luova Eurooppa -ohjelma (vuosille 2021–2027)³⁷ sisältää medialukutaidon edistämisen yhtenä uusista erityistavoitteistaan. Ohjelmasta myönnetään myös rahoitusta medialukutaitoa edistäville toimille. Tämän yhteydessä Euroopan unionin neuvosto (jatkossa Neuvosto) hyväksyi vuonna 2019 myös päätelmät nuorista luovista sukupolvista (Euroopan unionin neuvosto 2019). Digitaalisen osaamisen ja medialukutaidon edistäminen on yksi päätelmien viidestä painopisteestä, joiden käsittelemiseen Neuvosto kannustaa jäsenmaita ja EU-komissiota.

Toistaiseksi EU:n piirissä toteutetut mediakasvatuksen toimet ovat painottuneet erittäin vahvasti lapsiin ja nuoriin. Kuitenkin vuonna 2018 Neuvosto antoi uudistetun suosituksen elinikäisen oppimisen avaintaidoista (Euroopan unionin neuvosto 2018). Avaintaitoina pidetään sellaisia taitoja, jotka ovat keskeisiä yksilön itsensä toteuttamisen, terveyden, työllistyvyyden ja sosiaalisen osallisuuden kannalta. Tässä suosituksessa medialukutaito sisällytetään osaksi digitaalitaitojen kokonaisuutta.

EUROOPAN NEUVOSTO MEDIALUKUTAIDON EDISTÄJÄNÄ

Euroopan neuvosto edistää medialukutaitoa monella eri alueellaan. Vuonna 2018 neuvosto julkaisi muun muassa suosituksen median monimuotoisuudesta ja mediaomistusten läpinäkyvyydestä (Euroopan neuvosto 2018b) sekä

³⁷ Luova Eurooppa -ohjelma.

lapsen oikeuksien turvaamisesta digitaalisessa ympäristössä (Euroopan neuvosto 2018a). Näistä ensimmäisessä jäsenvaltioita muun muassa kehoitetaan laatimaan kansallisia medialukutaidon politiikkoja sekä vahvistamaan verkostoitumista ja hyvien käytäntöjen jakamista toimijoiden kesken. Medialukutaidon tärkeyttä kaiken ikäisille ihmisille korostetaan. Lapsen oikeuksiin liittyvässä suosituksissa medialukutaito asemoidaan osaksi digitaalisia lukutaitoja, joita linjauksen mukaan tulisi opettaa kaikille lapsille osana perusopetusta.

Erityisesti medialukutaitoon liittyviä aloitteita on toteutettu ja materiaaleja tuotettu digitaalisen kansalaiskasvatuksen alueella. Esimerkiksi vuonna 2019 neuvosto toteutti opettajille ja muille ammattikasvattajille suunnatun medialukutaidon Master Class -verkkokoulutuksen³⁸. Näkyvin neuvoston mediakasvatuksellisesti merkityksellisistä hankkeista lienee ollut monivuotinen, erityisesti nuorille kohdennettu vihapuheen vastainen No Hate Speech -liike³⁹. Neuvosto koordinoi hanketta vuosina 2013–2017, mutta toimintaa on jatkettu paikallistoimijoiden voimin useissa eri maissa myös varsinaisen hankkeuden päätyttyä.

Neuvoston alainen Euroopan audiovisuaalinen observatorio toteuttaa selvityksiä myös medialukutaitoon liittyvissä asioissa. Vuonna 2017 neuvoston Pohjois-Etelä-keskukseen perustettiin Media Literacy Task Force for Global Education Development -asiantuntijaryhmä⁴⁰, jossa myös Suomesta on edustus. Lisäksi vuonna 2019 neuvosto julkaisi vertailevan analyysin eurooppalaisista medialukutaidon edistämisen käytännöistä erityisesti mediaregulaattoreiden toiminnassa (Euroopan neuvosto 2019).

UNESCO MEDIALUKUTAIDON KANSAINVÄLISENÄ ASiantuntijana

Globaalisti kattavin mediakasvatuksen aktiivinen toimija on Yhdistyneiden kansakuntien kasvatus-, tiede- ja kulttuurijärjestö Unesco. Unesco käsittelee medialukutaidon kysymyksiä media- ja informaatiolukutaidon (media and information literacy, MIL) käsitteen alla.

Unescon johdolla vietetään maailmanlaajuista Global Media and Information Literacy Week -teemaviikkoa vuosittain lokakuussa. Unescon alaisuudessa toimii myös mediakasvatusorganisaatioita yhdistävä The Global Alliance for Partnerships on Media and Information Literacy (GAPMIL) -verkosto. Lisäksi Unesco tuottaa ja julkaisee erilaisia medialukutaidon oppimateriaaleja, tiedotuskampanjoita, verkkokoulutuksia ja muita resursseja. Käy-

38 Master Class -verkkokoulutus.

39 No Hate Speech -liike.

40 Media Literacy Task Force for Global Education Development -asiantuntijaryhmä.

tännön työtä Unesco tekee usein yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa. Esimerkiksi vuonna 2019 Unesco toteutti EU-rahoituksella nuorten voima-uttamiseen tähtääviä MIL-kerhoja Jordaniassa sekä medialukutaitoon liittyvän tapahtuman osana Unescon yleiskokousta yhteistyössä Suomen kanssa.

4.7 MEDIAKASVATUS KANSALLISISSA LINJAUSASIAKIRJOISSA

Mediakasvatusta on kehitetty linjaustasolla Suomessa jo pitkään.⁴¹ Vuonna 2004 opetusministeriö julkaisi Mediaväkivalta. Lapset ja media -toimintaohjelman, jossa luotiin suunnitelma myös mediakasvatuksen kehittämiseksi. Vuonna 2007 Lapsiasiavaltuutettu julkaisi yhdessä Kerhokeskus koulutyön tuki ry:n kanssa ehdotuksen lasten ja nuorten mediakasvatuksen kehittämiseksi. Samana vuonna opetusministeriö julkaisi ehdotuksen toimenpideohjelmaksi mediataitojen ja -osaamisen kehittämiseksi osana kansalais- ja tietoyhteiskuntataitojen edistämistä. Vuonna 2011 Opetushallitus julkaisi puolestaan osallistumista tukevan mediakasvatuksen toimintaohjelman Lapset ja nuoret mediaosallistujina. Vuonna 2013 opetus- ja kulttuuriministeriö julkaisi kulttuuripoliittiset suuntaviivat hyvän medialukutaidon edistämiseksi vuosille 2013–2016.

Omien linjausasiakirjojen lisäksi mediakasvatus on osa eri hallinnonalojen laajempia linjauksia. Opetus- ja kulttuuriministeriön ohella mediakasvatukselle oleellisia aihealueita on käsitelty esimerkiksi osana liikenne- ja viestintäministeriön, sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön, oikeusministeriön ja sisäministeriön hallinnonalojen toimintaa. Mediakasvatukselle oleellisten hallinnonalojen laajuus kuvastaa aiheen ja ilmiökentän moninaisuutta. Käsillä olevassa linjauspaperissa huomiota mediakasvatukseen kiinnitetään erityisesti opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalan näkökulmasta mutta samalla tiedostetaan mediakasvatuksen poikkihallinnollisuus.

⁴¹ Dunås (2014); Kotilainen (2014); Kotilainen & Kupiainen (2014); Uusitalo (2015).

5 LINJAUSTEN TOIMEENPANO

Kansalliset mediakasvatuslinjaukset tuovat luvussa kolme (s. 14) yhteen koko mediakasvatusta koskevat tavoitteet ja niihin liittyvät toimenpide-ehdotukset. Ehdotukset on koostettu linjausvalmistelun aikana kerätyn aineiston perusteella (ks. liite 1), ja ne kiteyttävät osallistuneiden tahojen tahtotiloja mediakasvatuksen kehittämissuunnista.

Kaikkia mediakasvatuksen ja medialukutaidon parissa toimivia organisaatioita yhteiskunnan eri sektoreilla kannustetaan osallistumaan linjausten toimeenpanoon. Tarkoituksena on, että jokainen toimija tarkastelee tavoitteita ja toimenpide-ehdotuksia oman työnsä näkökulmasta ja osallistuu omalla panoksellaan niihin toimenpiteisiin, jotka ovat tarkoituksenmukaisia.

Seuraavassa alaluvussa eritellään tarkemmin valtionhallinnon toimenpiteitä linjausten toteuttamiseksi.

5.1 LINJAUSTEN TOIMEENPANO VALTIONHALLINNOSSA

OPETUS- JA KULTTUURIMINISTERIÖ

Opetus- ja kulttuuriministeriö on käynnistämässä toimenpiteitä, joilla kehitetään lasten ja nuorten ohjelmointi-, medialuku- ja TVT-taitoja koulussa ja vapaa-ajalla sekä tuetaan laaja-alaisten oppikokonaisuuksien opetusta. Perusopetuksen tulee antaa lapsille ja nuorille elämässä tarpeellisia tietoja ja taitoja. Tällaisia ovat mm. niin opinnoissa kuin työelämässä edellytettävät media-luku- ja tieto- ja viestintätekniikan taidot. Nämä taidot ovat myös keskeisiä kansalaistaitoja, joiden tulisi kuulua jokaiselle perusopetuksesta lähtien mahdollisimman tasa-arvoisesti ja yhdenvertaisesti.

Opetus- ja kulttuuriministeriön kulttuuri- ja taidepolitiikan osasto pyrkii jatkossa suuntamaan mediakasvatuksen kehittämismäärärahoja käsillä olevan linjauksen mukaisiin toimiin.

Kirjastojen mediakasvatustyön kehittämistä tuetaan osana kirjastoille kohdistettavia valtionavustuksia. Vuoden 2020 teemoja ovat aktiivinen kan-

salaisuus, demokratia ja sananvapaus, lukemisen edistäminen, jatkuva oppiminen sekä kirjastojen vaikuttavuus, uudet toimintamallit ja kestävä kehitys. Osana lukemisen edistämistä tuetaan kaikkien väestöryhmien monilukutaitoa, johon myös mediakasvatus luetaan. Yhteensä käytössä on noin 2,2 miljoonaa euroa vuodelle 2020.

Valmisteilla oleva valtakunnallinen nuorisotyön ja -politiikan ohjelma 2020–2023 sisältää nuorisopolitiikan tavoitteita, joiden mukaan mm. kehitetään nuorten osallisuutta ja vaikuttamisvälineitä, mahdollistetaan mieluisaa harrastustoimintaa, puututaan kouluissa ja vapaa-ajalla tapahtuvaan kiusaamiseen, torjutaan syrjintää sekä koordinoidaan sosiaalisessa mediassa tapahtuvan seksuaalisen houkuttelun ehkäisemistä. Tavoitteet sisältävät toimia, joita toteutetaan yhteistyössä eri ministeriöiden sekä myös kuntien ja kansalaisjärjestöjen kanssa.

Ohjelma sisältää myös painopisteet nuorisoalan osaamiskeskusten valtionapukelpoisuuden hyväksymiselle. Ohjelmakauden osaamiskeskustoiminnalla on tarkoitus kehittää kunnan nuorisotyötä vahvistamalla tiedontuotantoa ja levittämällä nuorisotyön eri osa-alueiden ja työmuotojen hyvä käytänteitä. Lisäksi sen kautta kehitetään verkkodemokratiavälineistöä, sekä myös digitaalista nuorisotyötä niin sisältönä, välineenä kuin toimintaympäristönä. Osaamiskeskustoiminnassa painottuu myös nuorisotoimen ja opetus-toimen välinen yhteistyö.

LIIKENNE- JA VIESTINTÄMINISTERIÖ

Liikenne- ja viestintäministeriö ja Liikenne- ja viestintävirasto tukevat osaltaan linjausten toteuttamista. Liikenne- ja viestintävirasto osallistuu Mediataitoviikkoon ja tuo yleisesti mediakasvatustyöhön asiantuntemustaan turvallisen internetin käytöstä. Liikenne- ja viestintäministeriö järjestää media-alan ja viranomaisten yhteisiä sidosryhmätilaisuuksia, joissa myös medialukutaidon teemoja ja asioita pidetään esillä. LVM myös tuottaa ja teettää media-alan ja -politiikkaan liittyvää tutkimusta ja tietoa, jota osaltaan voidaan hyödyntää mediakasvatuslinjausten toimeenpanossa. LVM myös vastaa uuden audiovisuaalisia mediapalveluita koskevan direktiivin toimeenpanosta ja seuraa direktiivin vaikutuksia sen tultua voimaan.

OIKEUSMINISTERIÖ

Oikeusministeriö toimii epäasiallisen vaalivaikuttamisen vähentämiseksi ja poliittisen disinformaation tunnistamiseksi. Ministeriö tunnistaa medialukutaidon merkityksen sen kannalta, keillä on erityinen riski joutua sellai-

sen vaikuttamisen kohteiksi, joka rapauttaa demokraattista päätöksentekoa kohtaan koettua luottamusta. Ministeriö pyrkii lisäämään viranomaisten, puolueiden, median ja kansalaisten tietoisuutta epäasiallisesta vaalivaikuttamisesta ja sen tunnistamisesta. Ministeriö selvittää keinoja puuttua disinformaatioon ja poliittisten toimintamahdollisuuksien häiritsemiseen.

Oikeusministeriö ottaa kansalliset mediakasvatuslinjaukset huomioon kansallisen demokratiaohjelman valmistelussa. Ministeriö korostaa sekä lasten ja nuorten että aikuisten medialukutaidon merkitystä demokratiaa vahvistavana tekijänä esimerkiksi demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksessa. Ministeriö tunnistaa medialukutaidon ja mediaosaamisen merkityksen demokratiaverkkopalveluiden kehittämisessä ja palveluista tiedottamisessa.

Oikeusministeriö koordinoi Facts Against Hate -hanketta, jonka tavoitteena on tehostaa viharikosten ja vihapuheen vastaista työtä. Hanke sisältää myös mediakasvatuksen näkökulmaa edistäviä toimia, kuten eri kohderyhmien kouluttamista vihapuheesta.

VALTIONEUVOSTON KANSLIA

Valtioneuvoston kanslia koordinoi viranomaisten informaatiovaikuttamiseen liittyvää toimintaa. Toiminnan painopiste on vuodesta 2014 lähtien ollut informaatiovaikuttamista koskevan tietoisuuden lisääminen yhteiskunnassa. Vuosien 2020–2021 aikana koulutustoimintaa on tarkoitettu kehittää mm. tuottamalla mediakasvatuksellisia, informaatiovaikuttamista koskevia koulutus- ja tietoaineistoja kouluihin ja oppilaitoksiin. Sosiaalinen media, siihen liittyvät algoritmit, koneoppiminen ja tekoäly ovat suuressa muutoksessa, millä on suuria vaikutuksia kansalaisten saaman tiedon valikoitumiseen ja koko demokratiaprosessiin. Koulutus- ja tietoaineistot suunnitellaan yhdessä muiden viranomaisten kanssa.

KANSALLINEN AUDIOVISUAALINEN INSTITUUTTI

Kansallinen audiovisuaalinen instituutti KAVI on vastuullinen toimija Medialukutaito Suomessa -linjausten toimeenpanon koordinoinnissa ja seurannassa. Linjauksista ja niihin kytkeytyvästä toiminnasta viestitään erityisesti KAVIn ylläpitämän medialukutaitosuomessa.fi-sivuston kautta. KAVI päivittää vuonna 2020 oman mediakasvatuksen toimintasuunnitelmansa linjausten mukaiseksi ja tukee omilla resursseillaan niiden toimeenpanoa. KAVI esimerkiksi tarjoaa mahdollisuuksien mukaan maksutonta konsultaatiotukea erilaisten mediakasvatussuunnitelmien laatimiseksi ja toteuttamiseksi. KAVI edistää mediakasvatusta eri alojen ammattilaisten, esimerkiksi valtion-

hallinnon työntekijöille suunnattujen, koulutusten avulla. KAVI myös ottaa mielellään vastaan linjausten implementointia koskevia kehitys- ja yhteistyöehdotuksia sekä vastaa yleisesti mediakasvatusta koskeviin kysymyksiin. Lisäksi KAVI tuottaa kansallisesti tietoa mediakasvatuksesta ja sen toteutumisesta sekä julkaisee maksuttomia mediakasvatusmateriaaleja Mediataitokoulu-verkkopalvelussaan ja levittää sitä kautta myös muiden tuottamia oppimateriaaleja. KAVIn vuosittain organisoima Mediakasvatusfoorumi tukee toimijoiden verkostoitumista ja alan kehittämistä sekä jakaa ajantasaista tietoa linjausten toimeenpanosta.

KAVIn omistamat pitkät elokuvat avautuivat joulukuussa 2019 verkkoon vapaasti katseltaviksi. Uudistunut ELONET-tietokanta liittyi samalla osaksi Finna-verkkopalvelua. Pitkien elokuvien lisäksi ELONET sisältää pari tuhatta mainos-, dokumentti- ja lyhytelokuvaa, sensuuripoistoa ja muuta filmikatkelmaa yli sadan vuoden ajalta. Myös sota-ajan uutiskatsaukset ja Finlandia-katsaukset ovat vapaasti katseltavissa. ELONET on yksityishenkilöille sekä kulttuuri- ja opetuskäyttöön suunnattu ilmaisupalvelu, joten se kehittää merkittävästi tasa-arvoisia mahdollisuuksia audiovisuaaliseen mediakasvatukseen. ELONET-sisältöjä ei saa käyttää kaupallisiin tarkoituksiin ilman Kansallisen audiovisuaalisen instituutin lupaa.

OPETUSHALLITUS

Opetushallitus antaa jatkuvaa informaatio-ohjausta mediakasvatuksen edistämiseksi varhaiskasvatuksen, esi- ja perusopetuksen, lukiokoulutuksen, ammatillisen koulutuksen ja vapaan sivistystyön järjestäjille.

Opetushallituksen verkkopalvelu-uudistuksessa vahvistetaan mediakasvatuksen verkkosisältöjä ja kehitetään niiden saavutettavuutta sekä tuotetaan uutta pedagogista materiaalia.

Valtion rahoittaman opetustoimen ja varhaiskasvatuksen henkilöstökoulutuksen avulla vahvistetaan varhaiskasvatuksen toimintayksiköiden, koulujen ja oppilaitosten henkilöstön pedagogista osaamista, aineenhallintaa ja ammatillista osaamista. Valtion rahoittamien opetustoimen ja varhaiskasvatuksen valtionavustus-hakujen valintaperusteissa ja teemoissa pyritään ottamaan huomioon muun muassa laaja-alaisen osaamisen kehittäminen, monilukutaidon pedagogiikka, digitalisaation haasteet.

Opetushallitus tukee kouluja ja oppilaitoksia toinen toista kunnioittavan demokraattisen keskustelu- ja vuorovaikutuskulttuurin, itsensä ilmaisemisen ja viestinnän edistämisessä sekä väkivaltaisen ekstremismin ja vihapuheen ennaltaehkäisyssä mediakasvatuksen keinoin.

Opetushallitus kannustaa varhaiskasvatuksen järjestäjiä lapsilähtöisen, lapsen osallisuutta ja lapsen äänen kuulemista korostavan pedagogiikan kehittämiseen paikallisten varhaiskasvatussuunnitelmien laadinnassa ja niiden toimeenpanossa sekä tuottaa pedagogista materiaalia laaja-alaisen osaamisen, oppimisen alueiden tavoitteiden ja sisältöjen sekä oppimisympäristöjen suunnitteluun ja toteuttamiseen varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa.

Opetushallitus tukee esi- ja perusopetuksen järjestäjiä opetussuunnitelman kehittämisessä (OPS2016) ja laaja-alaisen osaamisen (erit. monilukutaidon) huomioon ottamisessa opetuksessa.

Opetushallitus tukee lukiokoulutuksen järjestäjien paikallista opetussuunnitelmatyötä (LOPS2021) ottamalla toimeenpanon tuen painopisteissä, muodoissa ja tavoissa huomioon laaja-alaisen osaamisen osa-alueet kuten monitieteinen ja luova osaaminen, yhteiskunnallinen osaaminen sekä globaali- ja kulttuuriosaaminen. Lukiodiplomien kehittämisessä kiinnitetään huomiota monilukutaidon ja tieto- ja viestintäteknologisen osaamisen osoittamiseen.

Opetushallitus seuraa mediataiteiden taiteen perusopetuksen laajan ja yleisen oppimäärän opetuksen tarjonnan kehitystä ja tuottaa verkkomateriaalia koulutuksen järjestäjien tueksi.

Opetushallituksen koordinoima Lukuliike jatkaa työtä lukutaidon suuntaviivojen toteuttamiseksi. Niitä ovat lasten ja nuorten lukuinnon lisääminen, kasvuyhteisöjen tukeminen, ammattilaisten osaamisen lisääminen ja valtakunnallisten lukutaitorakenteiden vahvistaminen. Yksi tärkeä toimenpide on tukea kansallisissa mediakasvatuslinjauksissa mainittujen tavoitteiden toteutumista yksilö-, kunta- ja valtakunnallisella tasolla. Varhaiskasvatuksessa ja kouluissa Lukuliike tukee mediakasvatuksen ja monilukutaidon toteutumista vaiheittain Lukuliike koulussa ja varhaiskasvatuksessa -piloiteissa ja laajentaa toimintaa vuosi vuodelta. Lukuliike-hankkeessa tehdään tiivistä yhteistyötä kansallisen kehittämiskirjaston ja valtakunnallisten mediakasvattajien sekä lukutaitotoimijoiden kanssa ja kannustetaan heitä verkostoitumaan ja jakamaan osaamistaan.

KILPAILU- JA KULUTTAJAVIRASTO

Kilpailu- ja kuluttajavirasto (KKV) tuottaa mediataitojen elinikäiseen oppimiseen soveltuvaa materiaalia valistuksen ja opetuksen tueksi. KKV:n verkkosivuille kkv.fi ja sosiaalisen median kanaviin tuotetaan aineistoja kuluttajan oikeuksista ja velvollisuuksista sekä mainonnan muodoista ja uusista ilmiöistä. Lisäksi tuotetaan mediankäyttötaitoihin liittyvää sisältöä keskit-

tyen mainonnan tunnistettavuuteen sekä mediaan maksuvälineenä, sopimuksetekovälineenä ja kaupankäyntivälineenä.

Kuluttajan mediataitoja kehitetään yhteistyössä sidosryhmien kanssa sekä oppimisen asiantuntijoiden verkostoissa ja yhteistyöhankkeissa.

Digitalisaatio ja mediankäyttötaidot kietoutuvat kuluttajataitoihin kiinteästi, joten kuluttajan mediataitoihin liittyvät kysymykset sisältyvät osaltaan kaikkeen Kilpailu- ja kuluttajaviraston lakisääteiseen valistus- ja kasvatustehävään.

DIGI- JA VÄESTÖTIETOVIRASTO

Digi- ja väestötietoviraston digituki-palvelu toimii linkkinä digituen valtionavustusta saavien maakuntien liittojen (14 maakuntaa) ja mediakasvatustoimialan välillä. Tiedotusta ja yhteistyötä tehdään esimerkiksi osallistumalla Mediataitoviikon valmisteluun. Viraston tuottamat julkiset materiaalit, kuten oppimateriaalit ja pelit, ovat mediakasvatuksessa hyödynnettävissä. Digi- ja väestötietoviraston digituki-toiminnon tuottama tilannekuva ja tieto kansalaisten digitaitojen muutoksesta tukee soveltuvin osin myös muuta mediakasvatuksen edistämistä Suomessa.

MUSEOVIRASTO

Museovirasto toimeenpanee mediakasvatuksen linjauksia viestimällä ja levittämällä tietoa omalla toimialallaan ja oman yleisötoimintansa kautta. Museovirasto tukee oman toimialansa toimijoiden, kuten museoiden, mediakasvatukseen liittyvää hanketoimintaa myöntämällä valtionavustuksia.

6 SEURANTA

KAVI selvittää ja arvioi linjausten toteuttamista yhdessä opetus- ja kulttuuriministeriön sekä sidosryhmien kanssa säännöllisesti, esimerkiksi kyselyiden tai asiantuntijapaneelien avulla.

Seuranta toteutetaan samanaikaisesti, kun raportoidaan audiovisuaalisia mediapalveluita (AVMS) koskevan direktiiviin toimeenpanoa. Seuranta-aikataulu laaditaan vuoden 2020 aikana. Seurannassa hyödynnetään mediakasvatuksessa syntyvää tutkimus- ja selvitystietoa valtakunnalliselta, alueelliselta ja paikalliselta tasolta. Linjausten päivittämisen tarvetta arvioidaan seurannassa kertyvän tiedon perusteella.

LIITE 1: VALMISTELUPROSESSI

Opetus- ja kulttuuriministeriö julkaisi vuonna 2013 hyvän medialukutaidon kulttuuripoliittiset suuntaviivat vuosille 2013–2016. Mediakulttuurin muutosten ja laajentuneiden mediakasvatuksen kohderyhmien vuoksi linjausten päivittämistarve on tunnistettu.

Periaatepäätös mediapoliittisesta ohjelmasta hyväksyttiin 5.7.2018⁴². Periaatepäätöksen tavoitteilla ja toimenpiteillä pyritään varmistamaan suomalaisen median monimuotoisuus ja suomalaisen journalismin tuottamis- edellytykset sekä parantamaan kansalaisten mahdollisuutta saada luotettavaa tietoa. Ohjelman yhtenä tavoitteena on vahvistaa medialukutaitoa ja media- taitoja sekä suunnata mediakasvatusta uusille kohderyhmille. Mediapoliittisen ohjelman yhdeksi toimenpiteeksi määriteltiin mediakasvatuksen kansal- listen linjausten päivittäminen.

Opetus- ja kulttuuriministeriö antoi Kansalliselle audiovisuaali- selle instituutille toimeksiannon linjausten päivittämisen valmistelusta (OKM/6/040/2019). Valmistelu toteutettiin vuoden 2019 aikana laaja-alai- sessa yhteistyössä alan toimijoiden kanssa. Mediakasvatuskentän moninai- suus huomioitiin hyödyntämällä erilaisia kuulemismenettelyjä.

Valmistelu pohjautui keväällä 2019 toteutettuun kaikille avoimeen verk- kokyselyyn, kevään 2019 aikana eri puolilla Suomea järjestettyihin avoimiin suunnittelutyöpajoihin sekä mediakasvatuksen professoreiden haastattelui- hin. Valmistelussa otettiin huomioon mediakasvatusta koskevia linjausasia- kirjoja eri hallinnonaloilta. Verkkokyselyyn vastasi yhteensä 58 yksityishen- kilöä ja ammattilaista 41:stä eri aloja edustavasta organisaatiosta (liite 2). Verkkokyselyssä vastaajat pystyivät kertomaan näkemyksiään mediakasvatuk- sen nykytilasta, sen toteuttamisesta, kohderyhmistä ja teemoista sekä suoma- laisen mediakasvatuksen vahvuuksista, haasteista, arvoista ja periaatteista. Kyselyssä tiedusteltiin myös näkemyksiä mediakasvatuksen tulevaisuudesta

⁴² Valtioneuvosto. (2018). Periaatepäätös mediapoliittisesta ohjelmasta.

sekä linjausten merkityksestä ja niiden käytäntöön viemisestä. Jyväskylässä, Oulussa, Turussa, Tampereella, Rovaniemellä, Helsingissä ja Joensuussa järjestettyihin avoimiin suunnittelutyöpajoihin osallistui noin 80 henkilöä, joista lähes kaikki antoivat luvan nimensä julkaisemiseen linjausasiakirjassa (liite 3). Työpajoissa kartoitettiin paikallista ja alueellista mediakasvatustyhteisöä, paikallisia haasteita mediakasvatuksen toteuttamiselle sekä osallistujien näkemyksiä kehitystrendeistä, jotka tulisi ottaa huomioon mediakasvatuksessa. Linjausten sähköistä luonnosversiota on ollut mahdollista kommentoida avoimesti lausuntopalvelu.fi-palvelussa. Linjausten luonnosversiosta lausui 71 tahoja (liite 4).

LIITE 2: VERKKOKYSELYYN VASTANNEET ORGANISAATIOT⁴³

Kiitos kaikille verkkokyselyyn vastanneille ja linjausten valmisteluun osallistuneille.

Aikakausmedia	Kuopion kaupungin- kirjasto	Saamelaiskäräjät
A-lehdet	Kuvio ry	Sanomalehtien Liitto
Cinemaja ry	Lapin yliopisto	Satakunnan Elävän Kuvan Keskus ry
Eläkeliitto	Lieksan kirjasto	Suomen kirjastoseura
Helsingin ranskalais- suomalainen koulu	M&M Viihdepalvelu Oy	Suomen Kulttuuriperintö- kasvatuksen seura
Jyväskylän taidemuseo	Mannerheimin Lasten- suojeluliitto	Suomen Vanhempain- liitto ry
Jyväskylän yliopisto, opettajankoulutuslaitos	Mediakasvatuskeskus	TAMK / media-alan tutkinto-ohjelma
Kansanvalistusseura (KVS)	Metka	Tampereen kaupunki, kasvatus- ja opetus- palvelut
KASKO Suutarinkylän peruskoulu	Mediakasvatusseura ry	Tampereen yliopisto
Kilpailu- ja kuluttaja- virasto	Nuorten Ääni -toimi- tus / nuorisopalvelut / Helsingin kaupunki	Verke
Kino Tavast ry	Oikeusministeriö	Vihdin kuvataidekoulu
Kirkkonummen kunta, varhaiskasvatus	Opetushallitus	Yhdenvertaisuus- valtuutettu
Kopiosto ry	Oulun kaupunginkirjasto	Yleisradio Oy
Koulukino – Skolbio ry	Oulun kaupunki, Valveen elokuvakoulu	
	Pelastakaa lapset ry	

⁴³ Listaan koottu verkkokyselyyn vastanneiden henkilöiden organisaatiot. Listasta on jätetty pois samasta organisaatiosta vastanneet sekä yksityishenkilöt.

LIITE 3: ALUEELLISIIN SUUNNITTELUKYÖPAJOIHIN OSALLISTUNEET

Kiitos kaikille alueellisiin työpajoihin osallistuneille ja linjausten valmisteluun osallistuneille.

Julia Alajärvi	Jani Kuosmanen	Päivi Rasi
Johanna Albert	Reijo Kupiainen	Pia Rask-Jussila
Aija Amee	Jenni Lintunen	Juuso Repo
Sari Antikainen	Antti Lokka	Hanna Romppainen
Kristiina Anttila	Pia Lumme	Heli Ruokamo
Wonsuk Choi	Minttu Luomala	Raakel Saarinen
Satu-Maarit Frangou	Mari Maasilta	Saara Salomaa
Antti Haaranen	Mervi Maatela	Heidi Saramäki
Terhi Hannula	Piia Matikainen	Riikka Sirviö
Jukka Haveri	Pekka Mertala	Simi Susanna
Sonja Hernesniemi	Katri Mononen	Ruotsalainen
Laura Herva	Taina Myllyharju	Minea Taivalaho
Emmi Huhtanen	Ritva Nikola	Eeva Takala
Joonas Hyväjoki	Mervi Nikula	Kaisu Tapaninen
Marjaana Kangas	Miia Nurmilaakso	Piia Taponen
Reetta Kannas	Lauri Palsa	Tommi Tossavainen
Maikki Kantola	Eija Pelkonen	Sirpa Turpeinen
Elina Kauppila	Katri Pesonen	Johanna Uotinen
Ismo Kiesiläinen	Ari Pietilä	Mervi Vaara
Ira-Eerika Kopakka	Kaisa Pihlainen	Marja Vartiainen
Maria Korpela	Tuija Polo-Koret	Olli Vesterinen
Sirkku Kotilainen	Tarja Porsanger	Hanna Visala
Jarkko Kuittinen	Anna Pöyhönen	Hanna Vuojärvi
Liita Kulmala	Kirsi Raitaranta	

LIITE 4: LINJAUSLUONNOKSESTA LAUSUNEET TOIMIJAT

Kiitos kaikille linjausluonnoksesta lausuneille toimijoille.

Aalto-yliopisto	Kilpailu- ja kuluttaja- virasto	Opetushallitus
Ammattiosaamisen kehittämisyhdistys AMKE ry	Kirkkohallitus	Osuuskunta Dadamedia
Amnesty International Suomen osasto	Kopiosto ry	Oulun kaupunginkirjasto
AV-arkki ry	Koulukino – Skolbio ry	Oulun kaupunki – Valveen elokuvakoulu
Celia	Kuvataideopettajat KUVIS ry	Pelastakaa Lapset ry – digitaalinen hyvinvointi ja lapsen oikeudet
ENTER ry	Lahden kaupungin- kirjasto – mediakasva- tus- ja musiikkipalvelut	Poliisihallitus
Fingo ry	Lapin yliopisto – kasva- tustieteiden tiedekunta / Media Education Hub	Saamelaiskäräjät – Samediggi
Folkhälsans förbund rf	Lapsiasiavaltuutettu	Sanomalehtien Liitto
Gradia, Jyväskylän Lyseon lukio	Lastentarhanopettaja- liitto ry	Seta ry
Haaga-Helia ammat- tikorkeakoulu OY – digitalouden yksikkö	Liikenne- ja viestintä- ministeriö – palvelu- osasto	STTK Lapin aluetoimi- kunta
Helsingin kaupungin- kirjasto – valtakunnal- lista kehittämistehtävää hoitava kirjasto	Länsi- ja Sisä-Suomen aluehallintovirasto	Suomen Ammattiin Opis- kelevien Liitto – SAKKI ry
Helsingin kaupunki	Mannerheimin Lasten- suojeluliitto ry	Suomen kirjastoseura ry
Helsingin yliopisto, kasvatustieteellinen tiedekunta	Mediakasvatuskeskus Metka – Centralen för Mediefostran Metka	Suomen lasten ja nuor- ten kuvataidekoulujen liitto
Ihmisoikeusliitto	Mediakasvatusseura ry	Suomen Lastenhoitoalan Liitto ry
Kansalaisopistojen liitto KoL	Mertala Pekka	Suomen lukiolaisten liitto SLL
Kansallisarkisto	Nuori kirkko ry	Suomen museoliitto ry
Kehittämiskeskus Opin- kirjo – Utvecklingscent- ralen Lärorik	Oikeusministeriö	Suomen Nuoriso- valtuustojen Liitto ry
Kiesiläinen Ismo	Opetusalan ammatti- järjestö OAJ	Suomen Opettajaksi Opiskelevien Liitto SOOL ry

Suomen valokuvataiteen museo
Suomen Vanhempainliitto ry
Suomen ympäristökeskus SYKE
Tampereen kaupunki – hyvinvoinnin palvelualue
Tampereen yliopisto – kasvatustieteiden ja kulttuurin tiedekunta
Tekijänoikeuden tiedotus- ja valvontakeskus ry

Tekniikan museo
Telia Finland Oyj
Tietojohtaminen ry
Tietosuojavaltuutetun toimisto
Tilastokeskus – tietopalvelu- ja viestintä
Ulkoministeriö – ulkoministeriö, viestintäosasto
Valtiovarainministeriö – valtionhallinnon kehittämisosasto

Verke / Helsingin kaupungin nuorisopalvelut – digitaalisen nuorisotyön osaamiskeskus
Väestörekisterikeskus
Yhdenvertaisen kulttuurin puolesta ry – Kulttuuria kaikille -palvelu
Yleisten kirjastojen neuvosto

LÄHTEET

- Ala-Fossi, M., Alén-Savikko, A., Grönlund, M., Haara, P., Hellman, H., Herkman, J., Hildén, J., Hiltunen, I., Jääsaari, J., Karppinen, K., Koskenniemi, A., Kuutti, H., Lehtisaari, K., Manninen, V., Matikainen, J., Mykkänen, M. 2018. Media- ja viestintäpolitiikan nykytila ja mittaaminen. Helsinki: Liikenne- ja viestintäministeriö.
- Buckingham, D. 2019. The media education manifesto. Cambridge: The Polity Press.
- Couldry, N. & Mejias, U. 2019. The Costs of Connection: How Data Is Colonizing Human Life and Appropriating It for Capitalism. Stanford, CA: Stanford University Press.
- Direktiivi 2018/1808 EU: Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi audiovisuaalisten mediapalvelujen tarjoamista koskevien jäsenvaltioiden tiettyjen lakien, asetusten ja hallinnollisten määräysten yhteensovittamisesta annetun direktiivin 2010/13/EU (audiovisuaalisia mediapalveluja koskeva direktiivi) muuttamisesta vaihtuvien markkinarealiteettien vuoksi. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018L1808&from=EN>
- Dunås, J. 2014. Media and Information Literacy in the Nordic Countries. Teoksessa: Ulla Carlson (toim.) Medie- och informationskunnighet i Norden. En nyckel till demokrati och yttrandefrihet. Göteborg: Nordicom, 171–214.
- EAVI. 2009. Study on assessment criteria for media literacy levels. A Comprehensive view of the concept of media literacy and an understanding of how media literacy levels in Europe should be assessed. Brysseli: European association for viewers' interests. https://ec.europa.eu/assets/eac/culture/library/studies/literacy-criteria-report_en.pdf
- Euroopan komissio. 2009. Komission suositus (2009/625/EY) medialukutaidosta digitaalisessa ympäristössä: kohti kilpailukykyisempää audiovisuaali- ja sisältöteollisuutta ja osallistavampaa osaamisyhteiskuntaa. Saatavilla: <https://eur-lex.europa.eu/summary/EN/am0004>
- Euroopan komissio. 2012. Eurooppalainen strategia internetin parantamiseksi lasten näkökulmasta. Saatavilla: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/PDF/?uri=CELEX:52012DC0196&from=EN>
- Euroopan unionin neuvosto. 2019. Ehdotus neuvoston päätelmiksi nuorista luovista sukupolvista. <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-8804-2019-INIT/fi/pdf>
- Euroopan unionin neuvosto. 2018. Neuvoston suositus elinikäisen oppimisen avaintaidoista. [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018H0604\(01\)&from=EN](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018H0604(01)&from=EN)
- Euroopan neuvosto. 2018a. Recommendation of the Committee of Ministers to member States on Guidelines to respect, protect and fulfil the rights of the child in the digital environment. https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=09000016808b79f7

- Euroopan neuvosto. 2018b. Recommendation of the Committee of Ministers to member States on media pluralism and transparency of media ownership. https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=0900001680790e13
- Euroopan neuvosto. 2019. Regulatory authorities for electronic media and media literacy. Comparative analysis of the best European practices. Strasbourg: Euroopan neuvosto.
- European Audiovisual Observatory. 2016. Mapping of media literacy practices and actions in EU-28. Strasbourg: European Audiovisual Observatory.
- Hartai, L. 2014. Report on Formal Media Education in Europe 2014. OFI: Hungarian Institute for Education Research and Development.
- Kotilainen, S. 2014. Research-based Policy to Promote Media and Information Literacies. Teoksessa: Ulla Carlson (toim.) *Medie- och informationskunnighet i Norden. En nyckel till demokrati och yttrandefrihet*. Göteborg: Nordicom, 159–163.
- Kotilainen, S. & Kupiainen, R. 2014. Media and Information Literacy Policies in Finland. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Kupiainen, R. & Sintonen, S. 2009. *Medialukutaidot, osallisuus, mediakasvatus*. Helsinki: Palmenia, Helsinki University Press
- Laki yleisistä kirjastoista 1492/2016. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2016/20161492>
- Martens, H. 2010. Evaluating media literacy education: Concepts, theories and future directions. *Journal of Media Literacy Education*, 2(1), 1–22.
- McDougall, J., Zezulcova, M., van Driel, B. & Sternadel, D. 2018. Teaching media literacy in Europe: evidence of effective school practices in primary and secondary education. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- Mertala, P. & Salomaa, S. 2016. Kasvatuskeskeinen näkökulma varhaisvuosien mediakasvatukseen. Teoksessa: Leo Pekkala, Saara Salomaa & Sanna Spišák. *Monimuotoinen mediakasvatus*. Helsinki: Kansallinen audiovisuaalinen instituutti.
- OKM. 2012. Kirjastot ja media 2012: Selvitys mediakasvatuksen tilasta yleisissä kirjastoissa. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö.
- OKM. 2013a. Hyvä medialukutaito: Suuntaviivat 2013–2016. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö.
- OKM. 2013b. Mediakasvatus kuntien varhaiskasvatuksessa. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö.
- Open society institute. 2018. Common sense wanted. Resilience to ‘post-truth’ and its predictors in the new media literacy index 2018. Sofia: Open society institute.
- OPH. 2014. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet. Helsinki: Opetushallitus.
- OPH. 2017a. Aikuisten perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa. Helsinki: Opetushallitus.
- OPH. 2017b. Kuvataide. Taiteen perusopetuksen laajan oppimäärän opetussuunnitelman perusteet. Helsinki: Opetushallitus.
- OPH. 2017c. Mediataiteet. Taiteen perusopetuksen laajan oppimäärän opetussuunnitelman perusteet. Helsinki: Opetushallitus.
- OPH. 2018. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Helsinki: Opetushallitus.
- Palsa, L., Pääjärvi, S., Tossavainen, T. & Pekkala, L. 2014. Mediakasvatushankkeet 2009–2013 Selvitys opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalalla rahoitettuja hankehakemuksista. Helsinki: Kansallinen audiovisuaalinen instituutti.
- Palsa, L. & Salomaa, S. 2016. Kohti parempaa medialukutaitoa. Selvitys kulttuuripoliittisten Hyvä medialukutaito 2013–2016 -suuntaviivojen mukaisesta mediakasvatustyöstä. Helsinki: Kansallinen audiovisuaalinen instituutti.

- Palsa, L. & Ruokamo, H. 2015. Behind the concepts of multiliteracies and media literacy in the renewed Finnish core curriculum: A systematic literature review of peer-reviewed research. *Seminar.net – International journal of media, technology and lifelong learning* 11(2): 101–119.
- Potter, J. 2013. Review of literature on media literacy. *Sociology Compass*, 7(6), 417–435.
- Rasi, P., Vuojärvi, H. & Hyvönen P. 2016. Aikuisten ja ikääntyneiden mediakasvatus. Teoksessa: Leo Pekkala, Saara Salomaa & Sanna Spišák. Monimuotoinen mediakasvatus. Helsinki: Kansallinen audiovisuaalinen instituutti.
- Ruokamo, H., Kotilainen, S. & Kupiainen, R. 2016. Mediakasvatusta nyt ja tulevaisuudessa. Teoksessa: Leo Pekkala, Saara Salomaa & Sanna Spišák. Monimuotoinen mediakasvatus. Helsinki: Kansallinen audiovisuaalinen instituutti.
- Skolverket. 2018. Curriculum for the compulsory school, preschool class and school-age educare. <https://www.skolverket.se/getFile?file=3984>
- Suomen kirjastoseura. 2014. Mediakasvatus yleisissä kirjastoissa: suosituksia ja suuntaviivoja. Helsinki: Suomen kirjastoseura.
- Tuominen, S., Holm, I., Jaakola, V. & Kiilakoski, T. 2016. Nuorisotyöntekijän mediakasvattajuus on läsnäoloa. Teoksessa: Leo Pekkala, Saara Salomaa & Sanna Spišák. Monimuotoinen mediakasvatus. Helsinki: Kansallinen audiovisuaalinen instituutti.
- Uusitalo, N. 2015. Hallinnan tekemiset: Mediakasvatuspolitiikan diskursiivinen tuottaminen. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Valtioneuvosto. 2018. Periaatepäätös mediapolitiisesta ohjelmasta. https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/6b4c477d-8ec9-415a-80ec-600be17076a9/e5d304aa-365d-4730-9ed6-9b4c193b7aed/PAATOS_20180705100834.pdf